

NR 2/2022

ISSN 1731-030X

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGŁĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr Mariusz Sorysz

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Prof. UR dr hab. Anna Kościółek

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Zgodnie z wykazem MEiN z dnia 1.12.2021 r. dotyczącym czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych z wynikiem 20 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2022

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl; www.czytelnia.currenda.pl

www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5 **(Nie)dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego**
(In)admissibility of Appointing a Partnership to Act as a Restructuring Advisor
dr Grzegorz Kamiński, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu
- 27 **Dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego częściowych postanowień w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego oraz charakter tych postanowień**
Admissibility of Issuing Partial Decisions by a Bailiff on Determining Costs of Enforcement Proceedings and the Nature of Such Decisions
Joanna Szachta, doktorantka w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, prawnik w kancelarii komorniczej
- 53 **Wykonalność orzeczeń arbitrażowych w sprawach z zakresu prawa pracy**
Enforceability of Arbitration Awards in Matters Concerning Labour Law
Łukasz Wydra, doktorant w Zakładzie Postępowania Cywilnego WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego, adwokat

GLOSY

- 77 **Głosa do uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 60/19 (częściowo krytyczna)**
Gloss to the Resolution of 7 Judges of the Supreme Court in the Case III CZP 60/19 (Partly Critical)
Mateusz Pietrzyk, sędzia Sądu Rejonowego w Chrzanowie

STRESZCZENIE (Nie)dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego

W opracowaniu omówiono możliwość ustanowienia spółki partnerskiej doradcą restrukturyzacyjnym. Dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego budzi wątpliwości w doktrynie prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Problematyka ta jest istotna przede wszystkim dla postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych, ale jednocześnie dotyka kwestii swobody działalności gospodarczej osób, które wykonując w formie spółki partnerskiej wolny zawód prawniczy (adwokaci, radcowie prawni) i jednocześnie posiadając licencje doradców restrukturyzacyjnych, chcieliby jako spółka partnerska pełnić funkcję doradców restrukturyzacyjnych.

Słowa kluczowe: syndyk, doradca restrukturyzacyjny, licencja doradcy restrukturyzacyjnego, spółka partnerska

SUMMARY (In)admissibility of Appointing a Partnership to Act as a Restructuring Advisor

The study discusses the possibility of establishing a partnership as a restructuring advisor. The admissibility of appointing a partnership to act as a restructuring advisor raises doubts in the doctrine of restructuring and bankruptcy law. This issue is important primarily for bankruptcy and restructuring proceedings, but at the same time it concerns the freedom of economic activity of people who, in the form of a partnership, a free legal profession (lawyers, legal advisers) and at the same time having a license of restructuring advisors, would like to act as a partnership as restructuring advisors.

Keywords: trustee, restructuring advisor, restructuring advisor license, partnership

(Nie)dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego

1. Wprowadzenie

Dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego budzi wątpliwości w doktrynie prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Omawiane zagadnienie jest istotne dla praktyki postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych, dotyczy bowiem kwestii swobody działalności gospodarczej, w szczególności przez osoby, które wykonując w formie spółki partnerskiej wolny zawód prawniczy (adwokaci, radcowie prawni) i jednocześnie posiadając licencje doradców restrukturyzacyjnych, chcieliby jako spółka partnerska pełnić funkcje doradców restrukturyzacyjnych.

2. Licencja doradcy restrukturyzacyjnego

Przepis art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego¹ określa, że licencja doradcy restrukturyzacyjnego uprawnia do wykonywania czynności:

¹ Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 242 ze zm.); dalej: LicDorRestrU.

- 1) syndyka na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe² oraz nadzorcy i zarządcy na podstawie ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne³;
- 2) zarządcy w egzekucji przez zarząd przymusowy na podstawie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁴.

Jednocześnie ustawodawca zawęził krąg podmiotów, które: a) w postępowaniu upadłościowym mogą pełnić funkcję syndyka; b) w postępowaniach restrukturyzacyjnych mogą pełnić funkcję zarządcy lub nadzorcy; c) mogą być zarządcą w toku egzekucji przez zarząd przymusowy.

Licencję doradcy restrukturyzacyjnego może uzyskać osoba fizyczna, która:

- 1) ma obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym;
- 2) zna język polski w zakresie niezbędnym do wykonywania czynności syndyka, nadzorcy lub zarządcy;
- 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 4) ukończyła studia wyższe i uzyskała tytuł magistra lub równorzędny w państwie, o którym mowa w pkt 1;
- 5) posiada nieposzlakowaną opinię;
- 6) w okresie 15 lat przed złożeniem wniosku o licencję doradcy restrukturyzacyjnego przez co najmniej 3 lata zarządzała majątkiem upadłego, przedsiębiorstwem lub jego wyodrębnioną częścią w Rzeczypospolitej Polskiej lub państwie, o którym mowa w pkt 1;
- 7) nie była karana za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

² Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1228 ze zm.); dalej: PrUp.

³ Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1588 ze zm.); dalej: PrRestr.

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.); dalej: k.p.c.

- 8) nie jest podejrzana albo oskarżona o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe;
- 9) nie jest wpisana do rejestru dłużników niewypłacalnych Krajowego Rejestru Sądowego ani w odniesieniu do tej osoby nie są ujawnione w Krajowym Rejestrze Zadłużonych informacje, o których mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych⁵;
- 10) złożyła z pozytywnym wynikiem egzamin przed Komisją Egzaminacyjną powołaną przez Ministra Sprawiedliwości.

Zgodnie z art. 16a ust. 1 LicDorRestrU osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego uzyskuje tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego, w przypadku gdy wykaże, że:

- 1) w okresie ostatnich 7 lat przed złożeniem wniosku, o którym mowa w art. 16b ust. 2 LicDorRestrU, przeprowadziła w całości co najmniej:
 - a) 4 postępowania upadłościowe przedsiębiorców zakończone prawomocnym postanowieniem o zakończeniu postępowania upadłościowego oraz 2 postępowania restrukturyzacyjne lub postępowania upadłościowe z możliwością zawarcia układu lub postępowania naprawcze zakończone prawomocnym zatwierdzeniem układu albo
 - b) 6 postępowań restrukturyzacyjnych lub postępowań upadłościowych z możliwością zawarcia układu lub postępowań naprawczych zakończonych prawomocnym zatwierdzeniem układu albo
- 2) w okresie ostatnich 7 lat przed złożeniem wniosku, o którym mowa w art. 16b ust. 2 LicDorRestrU, zarządzała przez co najmniej 3 lata majątkiem przedsiębiorcy będącym co najmniej średnim przedsiębiorcą w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców⁶ jako członek zarządu spółki handlowej, wspólnik ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez

⁵ Ustawa z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1909 ze zm.).

⁶ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 162 ze zm.).

ograniczenia całym swoim majątkiem lub jako osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą oraz przeprowadziła w całości co najmniej 2 postępowania restrukturyzacyjne lub postępowania upadłościowe z możliwością zawarcia układu lub postępowania naprawcze zakończone prawomocnym zatwierdzeniem układu, albo

- 3) w okresie ostatnich 3 lat przed złożeniem wniosku, o którym mowa w art. 16b ust. 2 LicDorRestrU, przeprowadziła w całości co najmniej jedno postępowanie układowe lub sanacyjne zakończone prawomocnym zatwierdzeniem układu, w którym przyznanie ostatecznego wynagrodzenia nadzorcy lub zarządcy wynikało z ustalenia przez sąd, że w postępowaniu liczba wierzycieli będących uczestnikami postępowania była większa niż 100 oraz suma wierzytelności przysługujących wierzycielom będącym uczestnikami postępowania była większa niż 10 000 000 zł.

Należy zwrócić uwagę na regulację art. 16a ust. 2 LicDorRestrU, gdzie wskazano, że warunek przeprowadzenia w całości jednego z postępowań wymienionych w art. 16a ust. 1 LicDorRestrU uznaje się za spełniony również w przypadku, gdy takie postępowanie przeprowadziła w całości spółka handlowa określona w art. 157 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe lub w art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne, w której osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego była przez cały czas trwania tego postępowania współlnikiem ponoszącym odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkiem zarządu reprezentującym spółkę.

Tytułu kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego nie przyznaje się osobie posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego, wobec której, w związku z pełnieniem funkcji nadzorcy, zarządcy lub syndyka w postępowaniach upadłościowych lub restrukturyzacyjnych, prawomocnie orzeczono:

- 1) jedną lub więcej grzywien lub jedno lub więcej odwołań z pełnienia funkcji nadzorcy, zarządcy lub syndyka w okresie ostatnich 7 lat przed złożeniem wniosku, o którym mowa w art. 16b ust. 2 LicDorRestrU, lub

- 2) 2 lub więcej upomnień w okresie ostatnich 2 lat przed złożeniem wniosku, o którym mowa w art. 16b ust. 2 LicDorRestrU⁷.

Powyższy przepis ma zastosowanie odpowiednio do osoby posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego, która była współnikiem ponoszącym odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki handlowej określonej w art. 157 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe lub w art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne, albo była członkiem zarządu reprezentującym tę spółkę w chwili, gdy wobec tej spółki zostało wydane prawomocne orzeczenie upomnienia lub grzywny w związku z pełnieniem funkcji nadzorcy, zarządcy lub syndyka w postępowaniach upadłościowych lub restrukturyzacyjnych lub odwołania z pełnienia tych funkcji⁸.

3. Pełnienie funkcji syndyka w postępowaniu upadłościowym

Funkcję syndyka może pełnić osoba fizyczna, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych i licencję doradcy restrukturyzacyjnego oraz ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe⁹.

Ponadto funkcję syndyka może pełnić spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego oraz która ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe¹⁰. Spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący

⁷ Art. 16a ust. 3 LicDorRestrU.

⁸ Art. 16a ust. 4 LicDorRestrU.

⁹ Art. 157 ust. 1 PrUp.

¹⁰ Art. 157 ust. 2 PrUp.

spółkę posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego i która zamierza wykonywać obowiązki w postępowaniach upadłościowych, zakłada konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe¹¹.

Jeżeli ustawa wymaga, aby osoba wyznaczona do pełnienia funkcji syndyka posiadała także tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego, funkcję syndyka może również pełnić spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają także tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego¹².

Zgodnie z przepisem art. 157 ust. 2 PrUp pełnienie funkcji syndyka może więc zostać powierzone również spółce handlowej, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego oraz która ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe. W odniesieniu do spółek osobowych (jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej) wymagane jest, aby licencję mieli wszyscy wspólnicy odpowiadający za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem (wspólnik w spółce jawnej, partner, komplementariusz). W przypadku spółek kapitałowych (z ograniczoną odpowiedzialnością, prostej spółki akcyjnej i spółki akcyjnej) wymóg posiadania licencji dotyczy wszystkich członków zarządu. Podobnie jak w przypadku osób fizycznych, również spółka handlowa musi założyć konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym takie postępowania.

W doktrynie możliwość wyznaczenia na syndyka osoby prawnej początkowo nie była oczywista i budziła wątpliwości, gdyż uważano, iż do sprawowania zarządu majątkiem potrzeba człowieka¹³. Jak stwierdza

¹¹ Art. 157 ust. 2a PrUp.

¹² Art. 157 ust. 6 PrUp.

¹³ J. Korzonek, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Wrocław 1992, s. 38.

I. Gil, do momentu zmiany PrUp34¹⁴ dokonanej w 1990 r. przepis art. 14 PrUp34 nie precyzował, kto mógł pełnić funkcję syndyka masy upadłości. „Po wspomnianej nowelizacji przepisu art. 14 PrUp34 nie było już wątpliwości, iż na syndyka sąd mógł wyznaczyć również osobę prawną. Ustawa PrUpadNap¹⁵ również przyjęła, iż funkcję syndyka mogą pełnić także spółki prawa handlowego. Dotychczasowa regulacja (zawarta w przepisie art. 157 ust. 1 i 2 PrUpadNap) umożliwiała powołanie na syndyka zarówno osoby fizycznej posiadającej licencję, jak i spółki handlowej, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem, albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają taką licencję”¹⁶.

4. Pełnienie funkcji zarządcy lub nadzorcy w postępowaniach restrukturyzacyjnych

Nadzorcą albo zarządcą w postępowaniach restrukturyzacyjnych może być osoba fizyczna, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych i licencję doradcy restrukturyzacyjnego wydaną w trybie i na zasadach określonych w LicDorRestrU oraz ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe, albo spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem lub członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają taką licencję oraz która ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe¹⁷.

Spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo

¹⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1934 Nr 93, poz. 834 z późn. zm.).

¹⁵ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2003 Nr 60, poz. 535 z późn. zm.).

¹⁶ I. Gil [w:] *System Prawa Handlowego. Tom VI. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubeckiego, A. Witosza, Warszawa 2020, s. 977.

¹⁷ Art. 24 ust. 1 PrRestr.

członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego i która zamierza wykonywać obowiązki w postępowaniach restrukturyzacyjnych, zakłada konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe¹⁸.

Jeżeli ustawa wymaga, aby osoba wyznaczona do pełnienia funkcji nadzorcy albo zarządcy posiadała także tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego, funkcję nadzorcy albo zarządcy może również pełnić spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają także tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego¹⁹.

Postępowanie restrukturyzacyjne – bez względu na to, w której z form się toczy – zawsze jest prowadzone z udziałem organu sądowego (zwłaszcza sędziego-komisarza) oraz pozasądowego, tj. nadzorcy lub zarządcy. W zależności od typu restrukturyzacji i wyłącznie na podstawie przepisów szczegółowych Prawa restrukturyzacyjnego nadzorcą będzie nadzorca układu, nadzorca sądowy albo zarządca. W piśmiennictwie słusznie się dostrzeża, że zachodzą poważne różnice między rolą i uprawnieniami zarządcy, nadzorcy układu oraz nadzorcy sądowego, zaś podstawowa z nich sprowadza się do sposobu powołania – nadzorcę układu ustanawia sam dłużnik przez zawarcie stosownej umowy (art. 35 PrRestr), natomiast dwaj kolejni powoływani są postanowieniem przez sąd restrukturyzacyjny (art. 38 i 51 PrRestr)²⁰. „Cechą wspólną wszystkich tych organów postępowania restrukturyzacyjnego jest związane z ich ustanowieniem ograniczenie dłużnika w możliwości zarządu swoim majątkiem. (...) ustanowienie zarządcy, co do zasady, zupełnie pozbawia dłużnika możliwości zarządu swoim majątkiem. Natomiast wraz z powołaniem nadzorcy sądowego prawo dłużnika do zarządzania swoim majątkiem ulega ograniczeniu, ale nie znika zupełnie”²¹.

¹⁸ Art. 24 ust. 1a PrRestr.

¹⁹ Art. 24 ust. 6 PrRestr.

²⁰ D. Kwiatkowski, R. Kosmał, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 23, Nb 2.

²¹ *Ibidem*.

5. Pełnienie funkcji zarządcy w egzekucji przez zarząd przymusowy

Na podstawie art. 1064¹ § 1 k.p.c. przeciwko dłużnikowi prowadzącemu działalność gospodarczą w formie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego dopuszczalna jest egzekucja z dochodów uzyskiwanych z tej działalności przez ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym.

Przepis art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c. określa, że sąd powołuje na zarządcę osobę fizyczną lub prawną wskazaną przez strony spośród osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego. W wypadku braku porozumienia stron zarządcę wyznacza sąd spośród osób wskazanych w powyżej przytoczonym uregulowaniu (art. 1064¹⁰ § 2 k.p.c.).

Zarządcę spośród osób legitymujących się odpowiednimi kwalifikacjami przede wszystkim mogą wybrać wierzyciel i dłużnik. Strony nie muszą składać w tym zakresie pism procesowych, wystarczające są bowiem ustne oświadczenia złożone do protokołu (art. 760 § 1 k.p.c.). Sąd jest związany zgodnym wnioskiem stron. W przypadku gdy strony nie osiągną porozumienia co do osoby zarządcy przymusowego, sąd dokonuje za nie tego wyboru, jednakże nie powinien wskazać osoby, której kandydaturze jedna ze stron już się sprzeciwiła na etapie próby uzgodnienia zarządcy²².

Funkcję zarządcy może pełnić zarówno osoba fizyczna, jak i prawna. Słusznie zauważa J. Jagieła, że przepis art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c. ogranicza krąg podmiotów niebędących osobami fizycznymi, które mogą być powołane na zarządcę w stosunku do unormowań zawartych w PrUp dotyczących syndyka. Zgodnie bowiem z art. 157 ust. 2 PrUp oprócz osób fizycznych syndykiem może być spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają taką

²² K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, A. Zielińskiego, Warszawa 2021, art. 1064¹⁰, Nb 2.

licencję, a także spółka handlowa mająca konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe²³. „Zgodnie z art. 157 ust. 2a PrUp od dnia 1 grudnia 2020 r. spółka handlowa, której wspólnicy ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają licencję, o której mowa w ust. 1 (doradcy restrukturyzacyjnego) i która zamierza wykonywać obowiązki w postępowaniach upadłościowych, zakłada konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe (...). Według PrUp syndykiem może być więc oprócz spółek kapitałowych (z ograniczoną odpowiedzialnością, akcyjna) także spółka osobowa prawa handlowego (jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna)”²⁴.

6. Spółka partnerska jako doradca restrukturyzacyjny

W doktrynie prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego wątpliwości budzi możliwość powołania do pełnienia funkcji syndyka (nadzorcy, zarządcy w postępowaniach restrukturyzacyjnych) spółki partnerskiej. Kwestia ta nie obejmuje egzekucji przez zarząd przymusowy, ponieważ zgodnie z art. 1064¹⁰ k.p.c. funkcję zarządcy w takim postępowaniu może pełnić osoba fizyczna lub prawna, zaś spółka partnerska nie posiada osobowości prawnej. Uznanie spółki partnerskiej za spółkę osobową oznacza, że jest ona spółką handlową i ma podmiotowość prawną, natomiast pozbawiona jest osobowości prawnej. Spółka partnerska posiada zdolność prawną, zdolność do czynności prawnych i jest tzw. ułomną osobą prawną, o której stanowi art. 33¹ § 1 Kodeksu cywilnego²⁵.

²³ J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, art. 1064¹⁰, Nb 2.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ T. Szczurowski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, pod red. Z. Jary, Warszawa 2020, art. 86, Nb 3.

W. Gewald wskazuje, że „ustawa dopuszcza powierzenie funkcji syndyka spółce handlowej, w której wszyscy wspólnicy, ponosząc odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczeń całym swoim majątkiem, posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego. Wymóg ten spełniają partnerzy w przypadku objętym art. 95 § 2 k.s.h.²⁶ W przypadku spółki partnerskiej partnerzy wykonują wolny zawód, jednak ściśle określony ustawą (art. 87 § 1 i art. 88 k.s.h.). Jakkolwiek więc osoba fizyczna posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, powołana do pełnienia funkcji w postępowaniu restrukturyzacyjnym, upadłościowym lub egzekucyjnym wykonuje czynności w ramach działalności gospodarczej, osoba taka nie może zostać partnerem spółki partnerskiej – brak podstaw do zarejestrowania spółki partnerskiej doradców restrukturyzacyjnych. Za najbardziej kontrowersyjny przypadek należy uznać spółkę partnerską, w której partnerzy odpowiadają za zobowiązania spółki w sposób nieograniczony oraz obok wykonywania jednego z przewidzianych ustawą wolnych zawodów właściwych dla spółki partnerskiej posiadają także licencję doradcy restrukturyzacyjnego. Również jednak w tej sytuacji nie można dopuścić do powołania takiej spółki partnerskiej do pełnienia funkcji syndyka – spółka handlowa powołana do pełnienia funkcji syndyka musi być związana w celu prowadzenia działalności doradztwa restrukturyzacyjnego. Tego warunku nie spełnia opisana wyżej spółka partnerska, w której partnerzy wykonujący wolne zawody przewidziane ustawą posiadają również licencję doradcy restrukturyzacyjnego”²⁷. Podobnie A. Witosz i A.J. Witosz wskazują na problem luki w regulacjach ustawowych dopuszczających występowanie spółki partnerskiej jako doradcy restrukturyzacyjnego²⁸.

²⁶ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1526 ze zm.); dalej: k.s.h.

²⁷ W. Gewald [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, pod red. A.J. Witosza, Warszawa 2021, art. 157, Nb 5.

²⁸ A. Witosz, A.J. Witosz [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. A. Witosza, A.J. Witosza, A. Torbusa, Warszawa 2016, art. 24, Nb 5.

Z kolei P. Filipiak opowiada się za możliwością ustanowienia spółki partnerskiej doradcą restrukturyzacyjnym, ale po spełnieniu pewnych warunków²⁹. Wynika to z faktu, że powołanie spółki handlowej jest możliwe jedynie wtedy, gdy wszyscy jej wspólnicy, ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem, posiadają licencję doradcy, zaś w spółce partnerskiej, zgodnie z art. 95 § 1 k.s.h., partner nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania spółki powstałe w związku z wykonywaniem przez pozostałych partnerów wolnego zawodu w spółce, jak również za zobowiązania spółki będące następstwem działań lub zaniechań osób zatrudnionych przez spółkę na podstawie umowy o pracę lub innego stosunku prawnego, które podlegały kierownictwu innego partnera przy świadczeniu usług związanych z przedmiotem działalności spółki³⁰. „Nie można więc uznać, że partner *ex lege* ponosi odpowiedzialność swoim majątkiem «bez ograniczenia». Zgodnie jednak z art. 95 § 2 k.s.h. umowa spółki może przewidywać, że jeden albo większa liczba partnerów godzą się na ponoszenie odpowiedzialności tak jak wspólnik spółki jawnej. Jeśli umowa spółki będzie przewidywać takie rozwiązanie, wtedy sygnalizowany problem zniknie. Ponadto, zgodnie z art. 24 ust. 1 p.r.³¹, powołanie spółki handlowej jest możliwe również wtedy, gdy wszyscy członkowie jej zarządu reprezentujący spółkę posiadają licencję doradcy. W spółce partnerskiej możliwe jest powołanie zarządu, do którego stosuje się odpowiednio przepisy art. 201–211 k.s.h. i art. 293–300 k.s.h. W szczególności stosuje się art. 201 § 1 k.s.h., który stanowi, że zarząd prowadzi sprawy i reprezentuje spółkę. W razie powołania zarządu spółki nie reprezentują jej partnerzy (art. 97 § 1 zd. 2 k.s.h.)”³². W ocenie P. Filipiaka należy zatem przyjąć, że w razie ustanowienia zarządu, w którym wszyscy jego członkowie

²⁹ P. Filipiak [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. A. Hrycaj, P. Filipiaka, Warszawa 2020, art. 24, Nb 9.

³⁰ P. Filipiak [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, art. 24, Nb 9.

³¹ Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1588 ze zm.).

³² P. Filipiak [w:] *Prawo...*, *op. cit.*, art. 24, Nb 9.

posiadają licencję, sąd może powołać na nadzorcę spółkę partnerską, co dotyczy również wyboru nadzorcy układu przez dłużnika w trybie przepisów o postępowaniu o zatwierdzenie układu³³.

W doktrynie prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego istnieje także pogląd o bezwarunkowej dopuszczalności pełnienia funkcji syndyka (nadzorcy, zarządcy) przez spółkę partnerską³⁴. Jak wskazuje R. Adamus, funkcję taką może pełnić każda spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem³⁵. Podobnie uważa P. Janda, w ocenie którego syndykiem może być również spółka handlowa, której wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członek zarządu reprezentujący spółkę posiadającą licencję³⁶. „Jeżeli chodzi o spółki osobowe, to funkcję syndyka mogą pełnić spółki: jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna, jeżeli licencję posiadają wszyscy wspólnicy odpowiadający za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem. W spółce jawnej jest to wspólnik, w spółce partnerskiej – partner, w spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej – komplementariusz. W przypadku spółek kapitałowych wymóg posiadania licencji dotyczy wszystkich członków zarządu”³⁷. Również F. Zedler uznaje, że syndykiem, nadzorcą sądowym lub zarządcą może być spółka handlowa, bowiem ustawodawca nie określił, jaka spółka handlowa ma prawo pełnić funkcję syndyka, nadzorcy sądowego lub zarządcy. Oznacza to, że może być to każda spółka handlowa, która odpowiada wymogom określonym w tym przepisie³⁸. Spółkami takimi będą zarówno spółki osobowe, jak i kapitałowe, których wspólnicy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swym majątkiem, posiadają licencję syndyka,

³³ *Ibidem*.

³⁴ Zamiast wielu: F. Zedler [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 157, Nb 3.

³⁵ Por. R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 157, Nb 2.

³⁶ P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 157, Nb 4.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ F. Zedler [w:] *Prawo..., op. cit.*, art. 157, Nb 3.

nadzorcy sądowego albo, których członkowie zarządu reprezentujący spółki posiadają taką licencję³⁹. Taki sam pogląd prezentuje Z. Świeboda, przyjmując, że skoro przepisy nie określają, o jaką spółkę handlową chodzi, należy uznać, iż funkcje te może pełnić każda spółka handlowa, o ile spełniony zostanie warunek, aby wspólnicy danej spółki ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadali licencję doradcy restrukturyzacyjnego⁴⁰.

Również D. Kwiatkowski i R. Kosmał opowiadają się za tym, że funkcję nadzorcy albo zarządcy może pełnić spółka prawa handlowego – zarówno osobowa, jak i kapitałowa, w której odpowiednie osoby mają licencję doradcy restrukturyzacyjnego⁴¹. W ocenie przywołanych autorów dla kwestii tej nie mają znaczenia przyjęte zasady reprezentacji spółki. „W pierwszym ze wskazanych tu przypadków warunkiem jest, aby licencją tą legitymowali się wspólnicy ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem. Takimi współnikami są – zgodnie z odpowiednimi przepisami Kodeksu spółek handlowych – wspólnicy w spółce jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej”⁴². Autorzy ci zauważają, że ustawodawca właśnie ze względu na obowiązek posiadania licencji doradcy restrukturyzacyjnego wykluczył możliwość, aby współnikiem takich spółek była osoba prawna lub jednostka organizacyjna posiadająca wyłącznie zdolność prawną⁴³. Jednocześnie niezwykle istotną kwestią jest określenie, czy wszyscy wspólnicy spółki osobowej muszą mieć licencję doradcy restrukturyzacyjnego. „Problem ten zdaje się nie występować w przypadku spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej, które z natury mają zarząd. To zaś determinuje uznanie, że wszyscy członkowie

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Por. Z. Świeboda, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2006, art. 157, Nb 3.

⁴¹ D. Kwiatkowski, R. Kosmał, *Prawo...*, *op. cit.*, art. 24, Nb 3.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

zarządu muszą legitymować się taką licencją. Trudniejszym zagadnieniem jest rozstrzygnięcie tego problemu np. w przypadku spółki partnerskiej, w której istnieje możliwość powołania zarządu. W sytuacji gdy partnerzy zdecydują się na ten krok, należy rozstrzygnąć, czy obowiązek posiadania przedmiotowej licencji dotyczy samych partnerów, czy też członków zarządu⁴⁴. D. Kwiatkowski i R. Kosmał przyjmują, że w sytuacji powołania przez partnerów zarządu obowiązek legitymowania się licencją dotyczy wszystkich partnerów. Wynika to z faktu, że ustawodawca użył alternatywy rozłącznej między wymaganiami stawianymi wspólnikom i członkom zarządu spółek kapitałowych. To zaś uniemożliwia odpowiednie stosowanie tych regulacji⁴⁵.

Podzielić należy pogląd opowiadający się przeciwko możliwości ustanowienia syndykiem (nadzorcą, zarządcą) spółki partnerskiej. Wynika to z brzmienia przepisów art. 86 § 1 k.s.h. w zw. z art. 88 k.s.h. Zgodnie bowiem z przepisem art. 86 § 1 k.s.h. spółką partnerską jest spółka osobowa utworzona przez wspólników (partnerów) w celu wykonywania wolnego zawodu w spółce prowadzącej przedsiębiorstwo pod własną firmą. Partnerami w spółce mogą być osoby uprawnione do wykonywania następujących zawodów: adwokata, aptekarza, architekta, inżyniera budownictwa, biegłego rewidenta, brokera ubezpieczeniowego, doradcy podatkowego, maklera papierów wartościowych, doradcy inwestycyjnego, księgowego, lekarza, lekarza dentysty, lekarza weterynarii, pielęgniarki, położnej, fizjoterapeuty, notariusza, radcy prawnego, rzecznika patentowego, rzeczoznawcy majątkowego i tłumacza przysięgłego⁴⁶.

Cechą wyróżniającą spółkę partnerską jest współdziałanie w celu wykonywania wolnego zawodu, a na partnerach ciąży obowiązek wniesienia całej ich profesjonalnej pracy do spółki⁴⁷. Jak wskazuje się w doktrynie prawa handlowego, przepis art. 88 k.s.h. nie zawiera wykazu wszystkich

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Art. 88 k.s.h.

⁴⁷ Wyrok NSA z dnia 2 lipca 2009 r., I FSK 876/08, Lex nr 607695.

wolnych zawodów, lecz wymienienia tylko te, które mogą być wykonywane w ramach spółki partnerskiej, co oznacza, że w tym zakresie regulacja ta ma charakter wyczerpujący⁴⁸. Modyfikacja tego wykazu wymagałaby w zasadzie stosownej nowelizacji przepisu. Odrębna ustawa może zakwalifikować jakiś inny (niż wymienione w art. 88 k.s.h.) zawód do kategorii wolnych zawodów, nie oznacza to jednak automatycznie, że taki inny wolny zawód będzie wykonywany w ramach spółki partnerskiej⁴⁹. Nie sposób więc zgodzić się z poglądem M. Rodzyńkiewicza, iż w przypadku kumulacji uprawnień zawodowych, z których jedno nie dotyczy zawodu wyliczonego w art. 88 k.s.h., ale także jest to zawód regulowany (licencjonowany), dopuszczalne jest praktykowanie tego zawodu regulowanego w spółce partnerskiej, o ile:

- 1) jest to praktyka uboczna w stosunku do zasadniczej praktyki zawodowej mieszczącej się w kręgu wolnych zawodów wyliczonych w art. 88 k.s.h.;
- 2) praktyka ta nie uniemożliwia wykonywania w ramach spółki partnerskiej zasadniczej praktyki zawodowej;
- 3) praktyka uboczna (licencjonowana, ale niemieszcząca się w kręgu zawodów wskazanych w art. 88 k.s.h.) jest merytorycznie związana z praktyką zasadniczą spółki partnerskiej (np. główną praktyką zawodową spółki partnerskiej biegłych rewidentów są usługi rewizji finansowej dla przedsiębiorców, a praktyką uboczną – doradcy restrukturyzacyjnego dla przedsiębiorców);
- 4) praktyki ubocznej nie wykluczają przepisy szczególne dotyczące danego wolnego zawodu⁵⁰.

Przedstawiony wyżej pogląd jest nieakceptowalny jako oparty na wykładni *contra legem*. Ustawodawca jednoznacznie wskazuje, jakie zawody mogą być wykonywane w ramach spółki partnerskiej. Choć zawarte w art. 88 k.s.h. wyliczenie wolnych zawodów, których wykonywanie

⁴⁸ W. Pyziół [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, pod red. W. Pyziola, Warszawa 2008, art. 88, Nb 1.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2018, art. 88, Nb 2.

pozwała na uzyskanie statusu partnera w spółce partnerskiej, nie ma charakteru w pełni enumeratywnego, to jednak partnerami w spółce partnerskiej mogą być wyłącznie osoby fizyczne uprawnione do wykonywania wolnych zawodów określonych albo w art. 88 k.s.h., albo w odrębnej ustawie. Przykładowo można wskazać na przepis art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, który określa, że prywatna praktyka psychologiczna może być wykonywana jako indywidualna działalność gospodarcza albo w formie spółki partnerskiej, po uzyskaniu zezwolenia właściwego marszałka województwa⁵¹.

M. Rodzyńkiewicz sam zresztą pisze, że zaprezentowane podejście funkcjonalne do zagadnienia kumulacji w ramach spółki partnerskiej wykonywania wolnego zawodu wskazanego w art. 88 k.s.h. (jako praktyki głównej) oraz innego licencjonowanego wolnego zawodu, ale niemieszczącego się w ramach wyliczenia zawartego w art. 88 k.s.h., nie wynika wprost z przepisów prawa i nie znajduje jasnego oparcia w wykładni literalnej⁵². „Jest to jednak wykładnia, za którą przemawiają ważne względy prakseologiczne. Wydaje się zatem, że jeżeli spełnione są wyżej wskazane przesłanki merytoryczne, nie ma uzasadnienia, aby uznawać taką kumulację działalności za nielegalną”⁵³.

Niemniej jednak przyjąć należy, że z uwagi na uregulowania prawa spółek handlowych nie będzie możliwe pełnienie funkcji doradcy restrukturyzacyjnego przez spółkę partnerską. Jak bowiem słusznie zauważa U. Promińska: „Choć art. 86 § 1 k.s.h. nie mówi, że jest nim wyłącznie wykonywanie wolnego zawodu, geneza spółki, ograniczony krąg partnerów, jej specjalizacja przedmiotowa przemawiają za ograniczeniem zakresu jej aktywności gospodarczej tylko do działalności zawodowej wykonywanej przez partnerów. Na takim samym stanowisku stoi A. Kidyba. Jego zdaniem «wykluczone jest wykonywanie innych czynności niż tylko wykonywanie

⁵¹ Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1026).

⁵² M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 88, Nb 2.

⁵³ *Ibidem*.

wolnego zawodu, choćby partner miał ku temu stosowne kwalifikacje». Zatem spółka partnerska może prowadzić działalność gospodarczą (przedsiębiorstwo) tylko w ściśle określonym zakresie przedmiotowym. Słusznie przyjmuje A.J. Witosz, że «rozszerzenie przedmiotu działalności spółki poza ramy wynikające z definicji wolnego zawodu wykonywanego w spółce uznać należy za wykroczenie poza definicję legalną spółki partnerskiej (art. 86 § 1 k.s.h.), a zatem za naruszenie prawa»⁵⁴. Wspólnikami w spółce partnerskiej mogą być więc tylko osoby fizyczne mające uprawnienia do wykonywania wolnych zawodów wymienionych w art. 88 k.s.h. lub też na podstawie stosownej regulacji w odrębnej ustawie. W żaden sposób nie można jednak uznać, że w przepisach prawa upadłościowego lub restrukturyzacyjnego nastąpiło rozszerzenie możliwości wykonywania zawodu doradcy restrukturyzacyjnego w formie spółki partnerskiej. Ustawodawca przyjął koncepcję znaczącego ograniczenia liczby zawodów, których wykonywanie uprawniać ma do tworzenia spółek partnerskich. Jak pisze M. Asłanowicz: „W ciągu pierwszych 10 lat obowiązywania przepisów k.s.h. nie zostały wydane odrębne ustawy, które – na podstawie art. 87 § 1 k.s.h. – rozszerzałyby tę listę. Spółka partnerska jest więc dostępna jedynie dla przedstawicieli nielicznych wolnych zawodów»⁵⁵.

7. Podsumowanie

Przedstawiona powyżej analiza pozwala na przyjęcie poglądu opowiadającego się przeciwko możliwości ustanowienia syndykiem (nadzorcą, zarządcą) spółki partnerskiej. Koncepcja ta wynika wprost z literalnego brzmienia przepisów art. 86 § 1 k.s.h. w zw. z art. 88 k.s.h. Ustawodawca postanowił bowiem ograniczyć liczbę wolnych zawodów, których wykonywanie dopuszczalne jest w formie spółki partnerskiej, zaś

⁵⁴ U. Promińska [w:] *System prawa handlowego. Tom 2A. Prawo spółek handlowych*, pod red. A. Szumańskiego, S. Włodyki, Warszawa 2019, s. 477 i n.

⁵⁵ M. Asłanowicz [w:] *System prawa prywatnego. Tom XVI. Prawo spółek osobowych*, pod red. A. Szajkowskiego, Warszawa 2016, s. 1108.

w przepisach prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego brak jest upoważnienia do wykonywania zawodu doradcy restrukturyzacyjnego w formie spółki partnerskiej. Choć nie sposób uznać takie rozwiązanie za słuszne (ograniczenie swobody działalności gospodarczej, brak istotnych argumentów natury praktycznej przemawiających za niedopuszczalnością pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego przez spółkę partnerską), to jednak przyjęcie odmiennego poglądu spowodowałoby wykroczenie poza aktualne uregulowania ustawowe odnoszące się do tego rodzaju przedsiębiorców.

dr Grzegorz Kamiński, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu; ORCID 0000-0002-1278-7950

Literatura przedmiotu

- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Hrycaj A., Filipiak P. (red.), *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Hrycaj A., Jakubecki A., Witosz A. (red.), *System Prawa Handlowego. Tom VI. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Warszawa 2020.
- Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Jara Z. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Korzonek J., *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Wrocław 1992.
- Kwiatkowski D., Kosmal R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, Warszawa 2020.
- Pyziół W. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Szajkowski A. (red.), *System prawa prywatnego. Tom XVI. Prawo spółek osobowych*, Warszawa 2016.
- Szumański A., Włodyka S. (red.), *System prawa handlowego. Tom 2A. Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2019.
- Świeboda Z., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Witosz A., Witosz A.J., Torbus A. (red.), *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Witosz A.J. (red.), *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021.

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1934 Nr 93, poz. 834 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1526 ze zm.).

Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1026).

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2003 Nr 60, poz. 535, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1228 ze zm.).

Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 242 ze zm.).

Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1585 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 162 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1909 ze zm.).

STRESZCZENIE **Dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego częściowych postanowień w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego oraz charakter tych postanowień**

W toku postępowania egzekucyjnego zaistnieć mogą sytuacje, kiedy konieczne będzie wydanie postanowienia przed zakończeniem postępowania egzekucyjnego. W praktyce dotyczy to najczęściej przypadków, gdy wierzyciel złoży wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji określonej kwoty lub gdy zaistnieje konieczność przyznania biegłemu sądowemu wynagrodzenia za sporządzoną opinię i wykonaną pracę. Problematyka ta dotyczy również przypadków określonych w art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k., czyli obowiązku komornika ustalania nie rzadziej niż co roku postanowieniem opłat ściągniętych i należnych. Na tle powyższego pojawia się kilka problemów, a mianowicie: czy w przypadku wydawania kolejnego postanowienia na podstawie art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k. komornik ustala opłatę od początku postępowania egzekucyjnego, czy tylko opłaty ściągnięte w okresie od wydania poprzedniego postanowienia do wydania kolejnego postanowienia? Czy dopuszczalne jest ustalenie kosztów postępowania egzekucyjnego, a zatem nie tylko opłaty ściągniętej, o której mowa w art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k., przed zakończeniem postępowania egzekucyjnego (rozumianego jako zakończenie w wyniku zapłaty, jak i umorzenie z przyczyn przewidzianych przez przepisy prawa)? Czy dopuszczalne jest wydanie postanowienia częściowego w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego, chociażby ustalenie opłaty z art. 29 ust. 1 u.k.k.? Jaki charakter ma takie postanowienie? To implikuje z kolei pytanie: czy w postanowieniu kończącym wydawanym w związku z zakończeniem postępowania egzekucyjnego należy ustalić całość kosztów, czy należy pominąć koszty ustalone postanowieniami fragmentarycznymi?

Rozważania dotyczące ustalania kosztów postępowania egzekucyjnego oraz ustalania wysokości opłat ściągniętych na podstawie art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k. prowadzą do analizy najważniejszego zagadnienia, a mianowicie – czy art. 317 k.p.c. znajdzie odpowiednie zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym? Czy komornik może wydawać postanowienia fragmentaryczne, podobnie jak sąd wyroki częściowe, i czy korzystają one z powagi rzeczy osądzonej?

Słowa kluczowe: postanowienia częściowe, koszty postępowania egzekucyjnego, res iudicata, postępowanie egzekucyjne, koszty komornicze

SUMMARY Admissibility of Issuing Partial Decisions by a Bailiff on Determining Costs of Enforcement Proceedings and the Nature of Such Decisions

It may become necessary in the course of enforcement proceedings to issue a decision before the end of the proceedings. In practice, such situations usually concern instances where a creditor has filed an application for discontinuing enforcement proceedings within the enforcement of a specific amount or if it is necessary to grant remuneration to a court expert for a prepared opinion and performed work. The problem concerns also instances set forth in art. 21(1), third sentence of the Act on bailiff costs, i.e. the duty of a bailiff to determine collected and due fees at least every year.

There are several problems with regard to the above-mentioned situation, namely: if another decision is issued under art. 21(1), third sentence of the Act on bailiff costs, does a bailiff determine a fee from the beginning of enforcement proceedings or only fees collected in the period from the issue of a previous decision until the issue of a subsequent decision? Is it admissible to determine costs of enforcement proceedings, i.e. not only a collected fee mentioned in art. 21(1), third sentence of the Act on bailiff costs, before closing the enforcement proceedings (understood as closing as a result of payment or discontinuation for reasons provided for in law)? Is it admissible to issue a partial decision on enforcement costs, for example to determine a fee under art. 29(1) of the Act on bailiff costs? What is the nature of such a decision? This implies another question: should all costs be determined in a final decision issued as a result of closing enforcement proceedings, or should costs determined in interim decisions be omitted?

Considerations that concern the determination of enforcement proceedings costs and the determination of fees collected under art. 21(1), third sentence of the Act on bailiff costs lead to the analysis of the most important issue, namely if art. 317 of the Code of Civil Proceedings applies in enforcement proceedings? Can a bailiff issue fragmentary decisions, like a court issuing partial judgements, and do they take an advantage of the authority of res iudicata?

Keywords: *partial decisions, costs of enforcement proceedings, res iudicata, enforcement proceedings, bailiff's costs*

Dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego częściowych postanowień w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego oraz charakter tych postanowień

I. Wstęp

Zgodnie z art. 21 ust. 1 u.k.k.¹ komornik ustala odrębnym postanowieniem wysokość opłat ściągniętych i należnych, które wydawane powinno być nie rzadziej niż co roku, chyba że postępowanie trwa krócej. Jednocześnie zobowiązano komornika, aby w każdym postępowaniu ustalał wysokość opłat ściągniętych i należnych w postanowieniu o umorzeniu postępowania albo o zakończeniu postępowania w inny sposób.

¹ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 850 z późn. zm.); dalej: u.k.k.

Z kolei w art. 770 § 2 k.p.c.² przewidziano, że komornik ustala koszty postępowania egzekucyjnego wraz z ukończeniem postępowania egzekucyjnego, jeżeli przeprowadzenie egzekucji należy do niego. W sytuacji gdy w sprawie zachodzi konieczność sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, komornik ustala koszty egzekucji przed przystąpieniem do sporządzenia planu podziału (art. 770 § 3 k.p.c.).

W przepisie art. 21 ust. 1 u.k.k. oraz art. 770 § 2 i 3 k.p.c. posłużono się pojęciem opłat i kosztów. Nie ulega wątpliwości, że koszty komornicze dzielą się na wydatki (w szczególności art. 6 u.k.k.) i opłaty (art. 18 i nast. u.k.k.). Oznacza to, że komornik zobligowany jest do wydania co najmniej raz w roku postanowienia, w którym ustali wysokość opłat ściągniętych i należnych, lecz nie ustala wówczas wydatków. Ustalenie kosztów postępowania egzekucyjnego, czyli zarówno opłat, jak i wydatków, następuje dopiero z momentem ukończenia postępowania egzekucyjnego.

Powyższe regulacje stwarzają poważne problemy praktyczne, w szczególności dotyczące następujących kwestii: czy w przypadku ustalenia przez komornika opłat postanowieniem wydanym w związku z obowiązkiem nałożonym na komornika w art. 21 ust. 1 u.k.k., komornik powinien ustalić te opłaty ponownie w postanowieniu kończącym postępowanie egzekucyjne (art. 770 § 2 k.p.c.)? Czy w przypadku odpowiedzi twierdzącej, stronom przysługuje możliwość dwukrotnego złożenia skargi na czynność komornika w postaci wydania wskazanych postanowień? A jak będzie kształtowała się sytuacja, gdy komornik przyzna biegłemu sądowemu czy tłumaczowi wynagrodzenie odrębnym postanowieniem – czy wówczas w postanowieniu wydawanym w związku z ukończeniem postępowania egzekucyjnego powinien ustalić te koszty (ponownie)?

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

2. Postanowienia wydawane na podstawie art. 21 u.k.k.

Przepis art. 21 ust. 1 u.k.k. w zakresie, w jakim nakłada na komornika obowiązek wydawania nie rzadziej niż raz w roku postanowienia w przedmiocie ustalenia opłat ściągniętych i należnych, niewątpliwie skonstruowany jest w sposób nieprecyzyjny, bowiem w praktyce jego stosowanie budzi poważne wątpliwości, a w doktrynie znaleźć można całkowicie przeciwstawne interpretacje omawianej regulacji.

Wskazuje się, że postanowienie o ustaleniu opłat ściągniętych i należnych ma charakter deklaracyjny³ oraz informacyjny. Trafnie M. Uliasz podnosi, że wystarczająca jest regulacja zawarta w art. 763 k.p.c., zgodnie z którą komornik na żądanie strony udziela wyjaśnień o stanie sprawy. Przekonujące jest wskazanie, że opłaty muszą być ściągnięte i należne, żeby móc je ustalić na podstawie art. 21 ust. 1 u.k.k. Ustawodawca posłużył się spójnikiem „i”, a zatem oba człony muszą wystąpić łącznie. Co do zasady, opłata należna i ściągnięta powinny mieć taką samą wartość. Jeśli opłata ściągnięta jest wyższa niż opłata należna, oznacza to, że ściągnięto za dużo i nadwyżkę należy przekazać wierzycielowi, jeżeli nadal prowadzone jest postępowanie egzekucyjne. Jeśli opłata ściągnięta jest niższa niż opłata należna, oznacza to, że ściągnięto za mało tytułem opłaty egzekucyjnej, a zatem konieczne jest wyrównanie brakującej kwoty. M. Uliasz wskazuje, że prawomocne postanowienie częściowe jest wiążące dla organu egzekucyjnego oraz stron postępowania egzekucyjnego, a także innych organów⁴.

Odmienny pogląd wyrazili M. Simbierowicz oraz T. Skoczylas⁵, którzy twierdzą, że komornik ustala opłaty ściągnięte, a także opłaty należne.

³ M. Uliasz [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. J. Świeczkowskiego, M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, Warszawa 2020, s. 1105 i n. Podobne stanowisko wyraził J. Jagieła, *Postanowienia komornika w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018, s. 545.

⁴ M. Uliasz [w:] *Ustawa...*, *op. cit.*, s. 1108.

⁵ M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Siembierowicza, M. Świątkowskiego, Warszawa 2019, Lex/el., komentarz do art. 21.

Wskazani autorzy traktują je w sposób dychotomiczny jako dwie kategorie opłat⁶. Odmienne niż M. Uliasz autorzy ci wskazali, że w przypadku wydania kolejnego postanowienia na podstawie art. 21 ust. 4 u.k.k. komornik wskazuje w nim jedynie te opłaty, które ściągnął od wydania poprzedniego postanowienia do wydania nowego⁷. Zatem komornik nie uwzględnia w wydawanym postanowieniu opłat, które wcześniej znalazły odzwierciedlenie w innych postanowieniach. W pełni należy zgodzić się z celowością takiego rozwiązania, jednak na gruncie obowiązujących przepisów trudno dopatrywać się takiego rozumienia art. 21 ust. 1 u.k.k. Komornik ustala bowiem wysokość opłat ściągniętych i należnych na dzień wydania postanowienia, a zatem ustalenie opłat wcześniejszym postanowieniem – zgodnie z literalnym brzmieniem przepisów – nie skutkuje tym, że opłaty ustalone wcześniej obniżają sumę opłat ustaloną nowym postanowieniem⁸.

Z kolei M. Klonowski⁹ zajął stanowisko, że postanowienia wydane na podstawie art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k. nie mogą być przez sąd wzruszone, jeżeli były już wcześniej przez niego zweryfikowane – np. w ramach wniesionej skargi na czynności komornika. Wydaje się zatem, że zdaniem tego autora możliwe jest badanie przez sąd prawomocnego postanowienia ustalającego opłatę ściągniętą i należną w pozostałych przypadkach. A. Mendrek¹⁰ wyraziła pogląd, że strony postępowania egzekucyjnego są związane prawomocnymi postanowieniami wydanymi na podstawie art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k., stąd też nie jest dopuszczalne kwestionowanie

⁶ Również A. Antkiewicz wyróżnia w treści art. 21 ust. 1 u.k.k. podział na opłaty ściągnięte oraz opłaty należne – zob. A. Antkiewicz [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. A. Antkiewicza, Z. Merchela, Sopot 2019, komentarz do art. 21, Czytelnia Currency.

⁷ Także: J. Nowak, *Wybrane uwagi dotyczące postanowień wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych*, PPE 2019, nr 5, Czytelnia Currency.

⁸ Należy zwrócić uwagę na rozważania poczynione w podsumowaniu artykułu.

⁹ M. Klonowski [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwera, Warszawa 2021, Legalis, komentarz do art. 21.

¹⁰ A. Mendrek [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. A. Mendrek, Sopot 2021, komentarz do art. 21, Czytelnia Currency.

ustalonych tam opłat w ramach skargi na postanowienie wydawane w związku z zakończeniem postępowania.

W postanowieniu kończącym postępowanie egzekucyjne komornik ustala koszty tego postępowania. W świetle jednego z poglądów, w przypadku gdy postanowienie obejmuje opłaty ściągnięte i należne, to nie należy traktować go jako postanowienia, które ponownie ustala koszty, co skutkować będzie tym, że termin na zaskarżenie opłat ustalonych postanowieniem częściowym biegnie od dnia doręczenia tego postanowienia¹¹, a nie postanowienia kończącego. W ocenie M. Simbierowicza oraz T. Skoczylasa w postanowieniach częściowych nie zlicza się sumy opłat ściągniętych i należnych do dnia wydania tego postanowienia, a jedynie różnicę między sumą opłat a opłatami ustalonymi we wcześniejszych postanowieniach. Skarga przysługuje w zasadzie na każdą czynność komornika, chyba że ustawa stanowi inaczej. Dlatego też brakuje podstaw prawnych do przyjęcia tezy, że na postanowienie kończące, w którym komornik ponownie wskaże wysokość opłat ściągniętych i należnych, nie przysługuje stronom skarga.

A. Antkiewicz¹² twierdzi natomiast, że każde z postanowień fragmentarycznych zawiera ustalenie sumy opłat ściągniętych i należnych od wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Autor ten podnosi, że każde z postanowień może być zaskarżone skargą na czynności komornika oraz dopuszczalne jest złożenie wniosku o miarkowanie, a także środki te przysługują od postanowienia kończącego postępowanie i ustalającego łączne koszty postępowania. Podobnie w ocenie M. Uliasa każde z postanowień częściowych podlega zaskarżeniu, a także dopuszczalne jest złożenie wniosku o obniżenie opłaty, jednak dla jasności powinno wyróżniać się w postanowieniach opłaty ustalone wcześniejszymi postanowieniami¹³. Powoduje to negatywny skutek, ponieważ daje dłużnikom więcej szans na zaskarżanie postanowień, co destabilizująco

¹¹ M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa..., op. cit.*, komentarz do art. 21.

¹² A. Antkiewicz [w:] *Ustawa..., op. cit.*, komentarz do art. 21.

¹³ M. Uliasz [w:] *Ustawa..., op. cit.*, s. 1108–1109.

oddziałuje na przebieg postępowania egzekucyjnego. Inny pogląd wyraził J. Nowak. W ocenie tego autora, jeśli skarga dłużnika dotyczy całości opłat pobranych, a nie jedynie opłat pobranych w określonym okresie, co do których wydano postanowienie na podstawie art. 21 u.k.k., termin na wniesienie skargi aktualizuje się z dniem doręczenia postanowienia kończącego¹⁴. Konstrukcja ta jednak nie cechuje się jasnością i powodowałyby każdorazowo konieczność badania, czy prawomocnymi postanowieniami ustalono wcześniej wysokość opłat, a zatem czy strona miała możliwość zaskarżenia czynności komornika.

3. Ściągnięcie opłaty a pobranie

Komornik może albo ściągnąć opłatę albo ją pobrać (art. 18 ust. 2 u.k.k.). Ściągnięcie opłaty dotyczy jedynie przypadków określonych w art. 27 ust. 1 oraz ust. 2 u.k.k. Komornik w sprawie o egzekucję świadczeń pieniężnych ściga od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 10% wartości wyegzekwowanego świadczenia. Przewidziano ulgę dla dłużnika, który w terminie miesiąca od dnia doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji wpłaci do rąk komornika lub na jego rachunek bankowy całość lub część egzekwowanego świadczenia. Wówczas komornik ściga od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 3% wartości wyegzekwowanego w ten sposób świadczenia. Ściągnięcie opłaty nie wymaga wydania postanowienia – jest czynnością faktyczną¹⁵.

W celu pobrania opłaty niezbędne jest wydanie postanowienia w tym przedmiocie (art. 21 ust. 2 u.k.k.). Komornik pobiera w szczególności opłatę stałą (art. 29 ust. 4 u.k.k.), opłatę stosunkową określoną w art. 29 ust. 1 i ust. 3 u.k.k., art. 30 u.k.k., czy też opłatę, o której mowa w art. 29 ust. 2 u.k.k.

Artykuł 770 k.p.c. uległ znacznej zmianie, która weszła w życie dnia 1 stycznia 2019 r.¹⁶ Do tej daty przepis ten obowiązywał w niezmienionej

¹⁴ J. Nowak, *op. cit.*

¹⁵ Uchwała SN z dnia 8 marca 2013 r., III CZP 1/13, Legalis 592636.

¹⁶ Art. 770 k.p.c. zmieniony został przez art. 49 pkt 3 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz. 770).

formie od 1964 r. i pierwotnie brzmiał: „Dłużnik powinien zwrócić wierzycielowi koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji. Koszty ściąga się wraz z egzekwowanym roszczeniem. Koszt egzekucji ustala postanowieniem komornik, jeżeli przeprowadzenie egzekucji należy do niego. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie”. Artykuł 770 k.p.c. zwiększył swoją objętość i aktualnie liczy pięć jednostek redakcyjnych (paragrafów). Nie tylko dokonano zmian o charakterze językowym czy stylistycznym, ale w szczególności sprecyzowano regulację. Zgodnie z art. 770 § 2 k.p.c. koszty postępowania egzekucyjnego ustala postanowieniem komornik wraz z ukończeniem postępowania egzekucyjnego. Natomiast wcześniejsze regulacje nie wskazywały, kiedy komornik ustala koszty postępowania egzekucyjnego, a jedynie koszt egzekucji. Zdaje się, że użycie w tym przepisie pojęcia egzekucji jest przykładem zamiennego stosowania terminów: „egzekucja” i „postępowanie egzekucyjne”, choć należy pamiętać, iż aktualnie są to dwa odrębne pojęcia¹⁷.

Mając na względzie powyższe, nie powinien dziwić pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy¹⁸, że „art. 770 k.p.c. nie wprowadza unormowania, według którego koszty postępowania egzekucyjnego ustala komornik wyłącznie po zakończeniu postępowania egzekucyjnego, jak to przewiduje art. 108 § 1 k.p.c., gdy chodzi o koszty procesu. Jest to zrozumiałe, gdyż w procesie obowiązuje zasada, że o obowiązku poniesienia kosztów decyduje wynik postępowania, a zatem przed zakończeniem postępowania nie jest możliwe rozstrzygnięcie, która ze stron i w jakim zakresie ponosi koszty procesu. W postępowaniu egzekucyjnym zaś obowiązuje zasada ponoszenia przez dłużnika celowych kosztów egzekucji bez względu na jej wynik (...). Możliwe jest zatem ustalenie kosztów postępowania egzekucyjnego przed jego zakończeniem”. Dalej Sąd wskazał, iż „jest oczywiste, że postanowienie komornika o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego,

¹⁷ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2011, s. 20–25. O braku konsekwencji w używaniu pojęć zob. także: uchwała SN z dnia 30 stycznia 2018 r., III CZP 98/17, Legalis 1713530; J. Szachta, *Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym – część 2*, PPE 2019, nr 4, s. 62–63.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 29 grudnia 1995 r., III CZP 182/95, Legalis 29681.

wydane w toku egzekucji, dotyczy jedynie części kosztów, tj. kosztów do-tychczas powstałych. Natomiast ostateczne obliczenie całości kosztów powinno nastąpić bezzwłocznie po zakończeniu postępowania egzekucyjnego”. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy¹⁹ w uzasadnieniu innego orzeczenia: „Ustalenie kosztów postępowania egzekucyjnego może nastąpić w zasadzie dopiero po zakończeniu egzekucji, dopiero bowiem wówczas wiadomo, jakie koszty zostały poniesione. Nie można co prawda wykluczyć sytuacji, że możliwe jest wcześniejsze częściowe ustalenie kosztu pewnego etapu postępowania egzekucyjnego, jednak całkowity koszt egzekucji można ustalić dopiero po jej zakończeniu”.

Analizując dalej treść art. 770 k.p.c., wskazać należy na regulację znajdującą się w § 3. Komornik ustala koszty egzekucji, jeżeli w sprawie zachodzi konieczność sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, przed przystąpieniem do sporządzenia planu podziału. Oznacza to, że w pewnych sytuacjach przewidziano możliwość ustalenia częściowych kosztów postępowania egzekucyjnego. Nie wydaje się jednak, żeby była to jedyna sytuacja, w której komornik może fragmentarycznie postanowić o kosztach postępowania egzekucyjnego. Jest to przypadek, w którym organ egzekucyjny został zobligowany do wydania postanowienia częściowego. Żadne przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, ustawy o kosztach komorniczych oraz ustawy o komornikach sądowych²⁰ nie wykluczają wydawania przez komornika sądowego postanowień częściowych w przypadkach, gdy organ uzna to za uzasadnione i konieczne.

4. Dopuszczalność wydawania postanowień częściowych (częstkowych, fragmentarycznych)

Rozróżnić należy dwie sytuacje, a mianowicie: 1) czym innym jest wydanie postanowienia częstkowego w zakresie określonym w art. 21 ust. 1

¹⁹ Uchwała SN z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 37/11, OSNC 2012/3/32.

²⁰ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 850 z późn. zm.).

zd. 3 u.k.k., 2) a czym innym jest wydanie postanowienia częściowego dotyczącego kosztów postępowania egzekucyjnego (np. w związku z umorzeniem postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji określonej kwoty). Zasadniczą różnicą będzie tu okoliczność, że w przypadku pierwszym należy określić wyłącznie opłatę ściągniętą i należną, natomiast w drugim możliwe jest ustalenie zarówno opłaty, która zostanie pobrana od strony, jak i częściowych wydatków tego postępowania.

Teza o konieczności ustalenia w postanowieniu kończącym postępowanie egzekucyjne kosztów w skali globalnej, tj. całego postępowania egzekucyjnego, znajduje odzwierciedlenie w wielu przepisach. Zgodnie z art. 21 ust. 1 zd. 4 u.k.k. w każdym postępowaniu komornik ustala wysokość opłat ściągniętych i należnych w postanowieniu o umorzeniu postępowania albo postanowieniu o zakończeniu postępowania w inny sposób. Przepis art. 770 § 2 k.p.c. wprowadza zasadę, że koszty postępowania egzekucyjnego ustala postanowieniem komornik wraz z ukończeniem postępowania egzekucyjnego. Ponadto komornik stwierdza ukończenie postępowania egzekucyjnego w inny sposób niż przez umorzenie (m.in. w wyniku wyegzekwowania świadczenia) postanowieniem, rozstrzygając o kosztach (art. 816 § 3 k.p.c.).

Koszty postępowania egzekucyjnego, a przede wszystkim opłaty egzekucyjne, pełnią wiele funkcji, m.in. wychowawczą, fiskalną, prewencyjną, gwarancyjną. Przepisy prawa nie przewidują, a przynajmniej nie wprost, dopuszczalności wydawania przez organ egzekucyjny postanowień fragmentarycznych. Wyjątki przewidziane zostały w art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k. oraz art. 770 § 3 k.p.c. Jak zatem powinien postąpić organ egzekucyjny, kiedy wierzyciel skieruje wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji określonej kwoty (np. 50 000,00 zł)? Czy dopuszczalne jest wówczas wydanie postanowienia w tym przedmiocie i ustalenie opłaty? *Prima facie*, mając na względzie wcześniejsze rozważania, zdaje się, że odpowiedź będzie negatywna.

Nie należy zapominać o regulacji zawartej w art. 29 ust. 1 u.k.k., zgodnie z którą w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek

wierzyciela, obciąża go opłata stosunkowa w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania. Natomiast gdy wierzyciel wykaże, że przyczyna umorzenia postępowania egzekucyjnego wiąże się ze spełnieniem świadczenia przez dłużnika albo z zawarciem porozumienia między wierzycielem a dłużnikiem dotyczącego sposobu lub terminu spełnienia świadczenia, opłata ta obciąża dłużnika (w wysokości 5% lub 10%). Opłaty te są pobierane, a w tym celu komornik wydaje postanowienie (art. 29 ust. 7 u.k.k.). Ustalenie opłaty stosunkowej w przedstawionym przypadku pozostaje w ścisłym związku z żądaniem wierzyciela, tj. ze złożonym wnioskiem o umorzenie postępowania. Zatem wydanie postanowienia w przedmiocie umorzenia postępowania egzekucyjnego w określonym zakresie determinuje jednocześnie orzeczenie o kosztach tego postępowania ustalanych do momentu wydania tego postanowienia, w szczególności w zakresie określonym na podstawie art. 29 ust. 1 u.k.k.²¹

Powyższe rozważania byłyby niepełne, gdyby nie uzupełniono ich o reguły rozstrzygania o kosztach procesu. Zasadniczo sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji (art. 108 § 1 k.p.c.). Należy jednak mieć na względzie odmienności, jakie zachodzą między procesem a postępowaniem egzekucyjnym. W procesie panuje zasada odpowiedzialności za wynik procesu, natomiast w postępowaniu egzekucyjnym – zasada celowości kosztów. Są to dwie odrębne reguły, których nie należy ze sobą utożsamiać. Zasada odpowiedzialności za wynik procesu przejawia się – ogólnie rzecz ujmując – w przyjęciu, że koszty ponosi podmiot, który proces przegrywa. Zasada celowości nie jest uzależniona od wygranej, bowiem w postępowaniu egzekucyjnym nie rozstrzyga się już o żądaniach stron. Celem postępowania jest jedynie – w przypadku świadczeń pieniężnych – wyegzekwowanie należnego wierzycielowi od dłużnika świadczenia przy zastosowaniu środków przymusu przewidzianych przez przepisy prawa

²¹ Por. T. Zembrzusi, *Zaskarżanie orzeczeń incydentalnych wydanych po raz pierwszy w toku instancji (uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego)*, PS 2007, nr 9, s. 18–34.

lub chociażby groźby ich zastosowania. W postępowaniu egzekucyjnym występują dwie strony, których interesy są z reguły sprzeczne. Niemniej jednak nie sposób mówić o wygranej, bowiem została ona przesądzona, ponieważ w tytule wykonawczym (egzekucyjnym) określono, która ze stron będzie wierzycielem w odniesieniu do wskazanych tam należności, a która dłużnikiem. Koszty postępowania egzekucyjnego mają być celowe, a zatem niecelowe koszty to takie, które nie służą do osiągnięcia celu tego postępowania²².

W procesie dla ustalenia kosztów postępowania decydujące znaczenie ma jego wynik – wynik w ujęciu globalnym, a nie poszczególnych jego etapów²³. Jak trafnie zostało to wskazane przez Sąd Najwyższy²⁴, „zgodnie z zasadą unifikacji²⁵ (art. 108 § 1 k.p.c.) i zasadą odpowiedzialności za wynik procesu (art. 98 § 1 k.p.c.), stronie wygrywającej proces należy jest zwrot kosztów całego postępowania we wszystkich instancjach, w tym również kosztów postępowań incydentalnych (choćby je wygrała strona przeciwna), ale toczących się do czasu wydania orzeczenia kończącego sprawę co do *meritum*”²⁶. Postępowanie egzekucyjne rządzi się odmiennymi regułami. Koszty postępowania ponoszone są, co do zasady, przez dłużnika, ale wyłącznie wtedy, gdy są celowe. Zdarczyć się może, że pewne koszty postępowania, mimo tego, że doszło do wyegzekwowania całego świadczenia należnego wierzycielowi, będzie ponosić wierzyciel, bowiem nie będą one spełniały kryterium celowości, stąd też nie będzie podstaw do obciążenia nimi dłużnika. W postępowaniu egzekucyjnym przewidziano przypadki (m.in. art. 29 ust. 1 u.k.k.),

²² Szerzej o niecelowości w kontekście art. 30 u.k.k. zob. G. Kamiński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. I*, PPE 2021, nr 8, s. 5–21; G. Kamiński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. II*, PPE 2021, nr 9, s. 5–23.

²³ Postanowienie SN z dnia 6 lutego 2018 r., III UZ 15/17, Lex nr 2450258.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 2012 r., III CZ 47/12, Lex nr 1231550.

²⁵ G. Misiurek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, s. 517.

²⁶ Podobnie: M. Sorysz, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–424*¹², pod red. A. Góry-Błaszczykowskiej, Warszawa 2020, Legalis, komentarz do art. 108; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, A. Zielińskiego, Warszawa 2019, Legalis, komentarz do art. 108.

kiedy to wierzyciel obowiązany jest uiścić określoną sumę. Jako przykład wskazać można, że taka sytuacja nastąpi, gdy wierzyciel złoży wniosek o wszczęcie egzekucji w celu wyegzekwowania należnego świadczenia w wysokości 50 000,00 zł, a następnie złoży wniosek o umorzenie tego postępowania w zakresie egzekucji kwoty 20 000,00 zł, bez wskazania przyczyn takiego działania, które skutkowałyby ewentualnie obciążeniem opłatą dłużnika. Wówczas organ egzekucyjny powinien zgodnie z wnioskiem wierzyciela umorzyć postępowanie egzekucyjne w zakresie egzekucji wskazanej kwoty, a następnie ustalić opłatę stosunkową z art. 29 ust. 1 u.k.k. Dzieje się tak, ponieważ z reguły bez znaczenia dla ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego pozostaje rezultat tego postępowania, w szczególności w przypadku cofnięcia wniosku przez wierzyciela w części²⁷. To w końcu przepisy, zwłaszcza te zawarte w ustawie o kosztach komorniczych, regulują zasady ponoszenia przez strony kosztów tego postępowania. Przepisy te mają na celu wzmocnienie świadomości prawnej stron postępowania egzekucyjnego, przemyślane podejmowanie decyzji o wszczęciu egzekucji, a tym samym racjonalne angażowanie czynnika państwowego w przymusowe egzekwowanie świadczenia, a także współodpowiedzialność – w szczególności wierzycieli – za prowadzone postępowanie egzekucyjne. Nie może być ono przecież wszechwładne dla żartu czy próby, a winno być traktowane z należyłą powagą, podobnie jak postępowanie rozpoznawcze. Odmienne, za niedopuszczalne uznaje się orzeczenie o kosztach procesu na wcześniejszym etapie postępowania, np. w razie częściowego umorzenia postępowania²⁸.

²⁷ Jako przykład wskazać należy sytuację, kiedy całe roszczenie zostanie wyegzekwowane, ale to wierzyciel będzie ponosił koszty z tytułu wydatków za zapytania do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, bowiem żądał ich dokonywania z taką częstotliwością, że nie sposób twierdzić, iż przyczyniły się one do skuteczności egzekucji.

²⁸ Postanowienie SN z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CZ 207/11, Lex nr 1228679; J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Pismienictwo. Tom I*, Warszawa 2020, s. 789–780; M. Kuchnio [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Warszawa 2021, komentarz do art. 108, Lex/el.; M. Manowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*, wyd. 4, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, s. 369; M. Machnij, *Kilka uwag o kosztach sądowych i kosztach procesu*, M.Prawn. 2002, nr 17, s. 1 i n.

Niemniej jednak koszty postępowania egzekucyjnego powinny, zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 770 k.p.c., być rozliczone wraz z zakończeniem tego postępowania w sposób ostateczny i definitywny. Nie wyklucza to jednak wydawania częściowych postanowień o kosztach tego postępowania, bowiem wynika to ze specyfiki postępowania egzekucyjnego oraz podstawowej zasady rządzącej rozliczaniem tychże kosztów, którą jest celowość. Zresztą również w postępowaniu rozpoznawczym mogą zaistnieć wyjątki, które skutkować będą częściowym rozliczeniem kosztów (np. poszczególnych dowodów), ale nie jest to odejście od wiążącego charakteru art. 108 k.p.c.²⁹

W postępowaniu egzekucyjnym wyróżnić można pewne sytuacje ściśle powiązane z powstaniem kosztów (art. 29 u.k.k.). Chociażby wniosek wierzyciela o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji określonej kwoty implikuje konieczność ustalenia kosztów poprzez wydanie postanowienia (art. 29 ust. 7 u.k.k.) i ewentualnego wskazania, kogo one obciążają (art. 3 ust. 1 u.k.k.). Przepis art. 770 § 2 k.p.c. nie wyklucza wydania postanowienia w zakresie kosztów częściowych, a jedynie obliguje organ egzekucyjny do ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego, a zatem kosztów w wymiarze globalnym, wraz z ukończeniem tego postępowania.

Wprowadzenie ustawowego obowiązku wydawania co najmniej raz w roku postanowienia o opłatach ściągniętych i należnych, określonego w art. 21 ust. 1 u.k.k., prowadzi do tego, że komornik wydaje kilkakrotnie w toku trwania postępowania egzekucyjnego postanowienia, w których ustala opłatę. Opłata ta na przestrzeni lat, co do zasady, zwiększa się (przy założeniu skutecznego skierowania egzekucji do składnika majątku dłużnika, np. wynagrodzenia za pracę). Ustalenie opłaty na podstawie art. 21 ust. 2 u.k.k. skutkować może nadużywaniem prawa do zaskarżania czynności komornika, a co za tym idzie – wydłużeniem postępowania egzekucyjnego z uwagi na obstrukcyjne działanie strony.

²⁹ K. Kamińska-Krawczyk, *Koszty postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika sądowego*, Warszawa 2016, s. 220–221.

Aktualna regulacja, jak wskazują przedstawiciele doktryny, pozwala na kilkukrotne zaskarżenie tych samych opłat ściągniętych i należnych lub złożenie kilku wniosków o miarkowanie opłat. W art. 21 ust. 2 u.k.k. przewidziano jedynie, że komornik ma minimum raz w roku ustalać wysokość wskazanych opłat, jednak nie sprecyzowano, czy należy ustalać opłaty w toku całego postępowania egzekucyjnego (od wszczęcia), czy może w okresie od wydania jednego postanowienia do wydania kolejnego. Funkcją tej regulacji jest poinformowanie stron o wysokości opłat, a także autokontrola organu egzekucyjnego, czy nie ściągnięto opłaty wyższej niż przewidziana w przepisach prawa. Zatem, mając na względzie treść art. 21 ust. 2 u.k.k., zdaje się, że rokrocznie komornik powinien ustalać opłaty od wszczęcia postępowania egzekucyjnego do momentu wydania postanowienia.

Kolejnym problemem związanym z całościowym ustalaniem kosztów postępowania egzekucyjnego jest wydanie w toku postępowania egzekucyjnego postanowienia o przyznaniu należności (art. 10 u.k.k.), np. biegłemu sądowemu³⁰. Postanowienie to wydawane jest na wniosek podmiotu uprawnionego do otrzymania należności, a także w przypadku złożenia faktury lub rachunku. Wówczas komornik w terminie 7 dni od dnia złożenia wniosku wydaje postanowienie, w którym przyznaje określonemu podmiotowi wskazaną w tym postanowieniu kwotę. Następnie, po uprawomocnieniu się postanowienia, należność jest wypłacana. Niewątpliwie kwota ta zalicza się do kosztów postępowania egzekucyjnego, a zatem powinna znaleźć odzwierciedlenie w postanowieniu kończącym (art. 770 § 2 k.p.c.). Czy to oznacza, że strona ma prawo dwukrotnie złożyć skargę na czynność komornika dotyczącą przyznania np. wynagrodzenia biegłemu – najpierw na postanowienie o przyznaniu wynagrodzenia, a następnie na postanowienie ustalające koszty postępowania egzekucyjnego, w którym wynagrodzenie to – jako koszty postępowania – zostanie wskazane? Czy strona może spóźnić się

³⁰ Szerzej: G. Julke, *Ustalenie i egzekucja kosztów należnych uczestnikom postępowania i biegłym*, PPE 2017, nr 4, Czytelnia Currendy.

z wniesieniem skargi na czynności komornika na pierwszą czynność, ale w zasadzie nie zmienia to jej uprawnień, ponieważ zostanie jej „otwarty” drugi termin (z momentem wydania postanowienia kończącego)?

W tym stanie rzeczy nie sposób nie podważać racjonalności wydawania tego rodzaju postanowień, ponieważ wydane i prawomocne postanowienie może być następnie kwestionowane w wyniku wniesienia skargi na postanowienie o ukończeniu postępowania egzekucyjnego, w którym komornik ustalił koszty tego postępowania.

Mając na względzie racjonalność ustawodawcy, a także odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowania egzekucyjnego (art. 13 § 2 k.p.c.), prawomocne postanowienie komornika o częściowym ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego należy traktować w kategorii *res iudicata* (art. 366 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Nie mogą być one po ich uprawomocnieniu kwestionowane przez strony, bowiem termin na zaskarżenie tychże czynności już minął³¹. Oznacza to, że w przypadku przyznania biegłemu sądowemu wynagrodzenia postanowieniem wydanym przez komornika, które się uprawomocni, czynność ta nie może być podstawą do złożenia skargi na postanowienie komornika, w którym komornik wraz z ukończeniem postępowania egzekucyjnego ustalił koszty tego postępowania.

Natomiast w przypadku wydania postanowienia częściowego, w którym organ egzekucyjny ustalił opłatę (np. na podstawie art. 29 ust. 1 u.k.k.) i obciążył nią stronę oraz wezwie do uiszczenia tej opłaty pod rygorem egzekucji w określonym terminie, nie jest prawidłowe ustalenie tej opłaty w postanowieniu kończącym. Należy mieć na względzie powagę rzeczy osądzonej (rozstrzygnięcie komornika w przedmiocie opłaty zawarte w prawomocnym postanowieniu). Taka czynność komornika byłaby wadliwa, bowiem drugi raz stronę obligowano by do uiszczenia tożsamej kwoty w związku z zaistnieniem takiej samej sytuacji faktycznej i prawnej.

³¹ Czy też upłynął termin na złożenie wniosku o obniżenie opłaty (art. 48 u.k.k.). Podobnie: A. Mendrek, *Orzekanie o kosztach egzekucyjnych według ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018, s. 516–517.

Nie sposób przyjmować, że postanowienia wydane w toku postępowania egzekucyjnego zostają uchylone na mocy art. 826 k.p.c.³², ponieważ skutkowałoby to chociażby uchyleniem omawianego postanowienia w przedmiocie przyznania biegłemu sądowemu wynagrodzenia. A zatem, w jaki sposób wynagrodzenie zostałoby wypłacone, na jakiej podstawie, skoro postanowienie o jego przyznaniu, ogólnie rzecz ujmując, nie istniałoby? Idąc dalej, tak szerokie rozumienie art. 826 k.p.c. prowadziłoby do tego, że należałoby uznać, iż komornik nigdy nie zawiadomił dłużnika o wszczęciu egzekucji, bowiem i ta czynność zostałaby uchylona. Prawomocne umorzenie postępowania egzekucyjnego powoduje uchylenie skutków dokonanych czynności egzekucyjnych, m.in. skutków zajęcia wynagrodzenia za pracę czy rachunków bankowych, ale nie oznacza to unieważnienia tychże czynności i traktowania jako niebyłych.

Przedstawiciele doktryny wskazują na zbędność³³ art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k. oraz wadliwość sformułowania. W pełni podzielić należy pogląd wyrażony przez M. Ulasza o potrzebie zniesienia obowiązku wydawania przez komorników corocznie częściowych postanowień i skupieniu się na regulacji już istniejącej – art. 763 k.p.c.³⁴ Przepis art. 21 ust. 1 u.k.k. niesie poważne komplikacje dla postępowania egzekucyjnego, wpływa na sprawność i skuteczność nie tylko postępowania egzekucyjnego, ale i sądów, które rozpoznają skargi na czynności komorników. Artykuł 21 ust. 2 u.k.k. wprowadza niemal nieograniczone możliwości składania skarg na wydane postanowienie w przedmiocie ustalenia opłaty, a także wniosków o miarkowanie opłat ściągniętych. Postanowienia komorników wskazujące na wysokość opłaty ściągniętej i należnej pełnią jedynie funkcję informacyjną. Brakuje zachowania proporcji między ciężarem nałożonym na komorników sądowych a korzyścią otrzymywaną przez strony postępowania egzekucyjnego. Komornicy muszą bowiem w setkach czy tysiącach spraw wydawać postanowienia, z którymi podmiot

³² J. Nowak, *op. cit.*

³³ I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2018, Legalis, komentarz do art. 21.

³⁴ M. Ulasz [w:] *Ustawa...*, *op. cit.*, s. 1109.

najbardziej zainteresowany (dłużnik) zazwyczaj się nie zapozna. Należy mieć też na względzie niską znajomość przepisów prawa, co skutkuje niekiedy składaniem skarg przez dłużników, którzy są przekonani, że ustaloną w postanowieniach wydanych na podstawie art. 21 ust. 2 zd. 3 u.k.k. opłatę mają uiszczyć. Komornik mógłby przecież udzielać informacji na temat opłat ściągniętych na wyraźny wniosek strony, co przecież czynił przed wejściem w życie ustawy o kosztach komorniczych, a także czyni obecnie.

5. Odpowiednie stosowanie art. 317 k.p.c.

Zgodnie z art. 317 k.p.c. sąd może wydać wyrok częściowy, jeżeli nadaje się do rozstrzygnięcia tylko część żądania lub niektóre z żądań pozwu. Przepis ten umiejscowiony jest w części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego w księdze pierwszej – proces. Na mocy art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Nie jest dopuszczalna sytuacja odwrotna, czyli stosowanie przepisów dotyczących postępowania egzekucyjnego do procesu³⁵. Ustawodawca zastrzegł możliwość unormowania w inny sposób niż w księdze pierwszej określonych kwestii w przepisach szczególnych³⁶. W pierwszej kolejności należy zatem zastosować przepisy normujące postępowanie egzekucyjne, a dopiero następnie, w przypadku braku regulacji szczególnych – odpowiednio przepisy o procesie³⁷. Przepisy o procesie mają charakter ogólny i należy je stosować odpowiednio, wówczas gdy brak jest przepisów szczególnych³⁸.

³⁵ M. Lewandowski, *Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowań klauzulowego i egzekucyjnego (na tle wybranych orzeczeń sądowych)*, PE 2000, nr 9, s. 40 i n.

³⁶ G. Julke, *Perpetuatio fori, czyli interpretacja przepisu art. 8 ust. 14 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji*, PPE 2008, nr 1–2, s. 63–74.

³⁷ M. Malczyk-Herdzina, *Orzekanie bez żądania w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy*, St.Pr.PiPSP 2008, nr 1, s. 25–34.

³⁸ I. Wolwiak, *Udział w postępowaniu egzekucyjnym dłużnika pozbawionego reprezentacji*, PPE 2021, nr 1, s. 38.

Jak wskazuje J. Nowacki, pojęcie odpowiedniego stosowania przepisów nie jest jednorodne – można wyróżnić trzy grupy przypadków³⁹. Pierwszą z nich są przepisy, do których przepisy prawa stosuje się bez żadnych zmian w ich dyspozycji do drugiego zakresu odniesienia, a zatem bez żadnych modyfikacji. Do drugiej grupy należą przepisy stosowane z pewnymi zmianami, czyli chodzi o dostosowanie dyspozycji, gdy prawodawca w ogólny sposób wymienia przepisy, które mają być odpowiednio zastosowane. Natomiast trzecią grupę stanowią przepisy prawa, które w ogóle nie mogą być zastosowane z uwagi na ich bezprzedmiotowość albo sprzeczność z regulacją szczególną.

W doktrynie ugruntowany jest pogląd, że w celu wydania przez sąd wyroku częściowego niektóre z żądań muszą zostać dostatecznie wyjaśnione, a nadto musi to być możliwe z uwagi na związek zachodzący między poszczególnymi żądaniami pozwu lub częścią żądania⁴⁰. Zatem część żądania lub niektóre z żądań nadają się do rozstrzygnięcia⁴¹. Wyrok częściowy rozstrzyga o części powództwa⁴², jest wyrokiem samoistnym i podlega zaskarżeniu na ogólnych zasadach⁴³.

W przypadku egzekucji świadczenia pieniężnego wskazanego w tytule wykonawczym mamy do czynienia z tzw. rozdrabnianiem roszczeń. Oznacza to, że dopuszczalne jest podzielenie tych świadczeń. Wierzyciel może żądać wyegzekwowania całego świadczenia określonego w tytule wykonawczym lub jego części. O dopuszczalności podziału należności świadczy to, że możliwe jest wydanie przez organ egzekucyjny

³⁹ J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów [w:] J. Nowacki, *Studia z teorii prawa*, Zakamycze 2003, s. 455–457.

⁴⁰ W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1969, s. 479–480; W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978, s. 283; K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie cywilne. Komentarz praktyczny dla sędziów i pełnomocników procesowych*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2020, s. 419–420; A. Góra-Błaszczkowska, *Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316–366 KPC*, Warszawa 2020, Legalis; B. Bładowski, *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Warszawa 2013, s. 196–197.

⁴¹ A. Cempura, A. Kasolik, *Metodyka sporządzania pism procesowych w sprawach karnych, cywilnych, gospodarczych i administracyjnych*, Warszawa 2016, s. 412.

⁴² W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1996, s. 212.

⁴³ W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977, s. 315.

postanowienia co do części egzekwowanej należności (np. umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji kwoty 10 000 zł)⁴⁴. W tym miejscu warto zastanowić się nad możliwością wydania postanowienia częściowego w zakresie kosztów postępowania egzekucyjnego. Czy art. 317 k.p.c. znajdzie odpowiednie zastosowanie na mocy art. 13 § 2 k.p.c. do postępowania egzekucyjnego? Zgoła odmienny jest cel procesu cywilnego i postępowania egzekucyjnego.

W toku procesu dochodzi do konkretyzacji żądań, a postępowanie egzekucyjne służy urzeczywistnieniu norm indywidualno-konkretnych zawartych w tytułach wykonawczych (egzekucyjnych), które najczęściej pochodzą od sądu. Zatem różny jest też przedmiot rozstrzygnięcia. W przypadku wydawania wyroków częściowych nie jest dopuszczalne orzekanie o kosztach tego postępowania. Tutaj orzeczenie o kosztach pełni funkcję niejako dodatkową, akcesoryjną. Nie dotyczy to jednak postępowania egzekucyjnego z uwagi na jego odmienność. Koszty postępowania egzekucyjnego ściśle wiążą się z wnioskami składanymi przez strony postępowania egzekucyjnego – chociażby żądanie wszczęcia egzekucji powoduje konieczność uiszczenia zaliczki na wydatki, żądanie dokonania określonej czynności powodującej wydatki komornika implikuje niezbędność uiszczenia wskazanej przez organ egzekucyjny kwoty przez wnioskodawcę w celu dokonania tej czynności, w przypadkach określonych w art. 29 i 30 u.k.k. ustalana jest opłata, a wraz z egzekwowanym roszczeniem komornik ściąga należną opłatę. Z tej przyczyny rozstrzygnięcie o kosztach postępowania egzekucyjnego nie jest akcesoryjnym elementem sentencji, a postanowieniem w swej istocie najważniejszym.

Dlatego też należy stwierdzić, że do postępowania egzekucyjnego znajdzie odpowiednie zastosowanie art. 317 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Dopuszczalne jest wydanie przez komornika sądowego postanowienia częściowego, a ostatnie postanowienie będzie postanowieniem końcowym. To postanowienie może zostać jednak poprzedzone kilkoma

⁴⁴ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 15 listopada 1991 r., I ACr 602/91, Legalis 32634.

postanowieniami częściowymi⁴⁵. Mogą one dotyczyć rozstrzygnięć co do przedmiotu, jak i podmiotów postępowania (np. umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji ze składników majątku jednego z dłużników)⁴⁶. Końcowe będzie to postanowienie, w którym komornik rozstrzygnie o ostatniej części kosztów tego postępowania egzekucyjnego i tym samym zakończy postępowanie w sprawie⁴⁷. Każde z postanowień częściowych będzie samodzielnym postanowieniem i będzie podlegało zaskarżeniu na zasadach ogólnych⁴⁸.

W kwestii praktycznej, w przypadku wydawania postanowień częściowych organ egzekucyjny powinien dać wyraz częściowemu rozstrzygnięciu i w komparycji wskazać, że jest to postanowienie częściowe, oraz przy ustalaniu kosztów postępowania egzekucyjnego w sentencji tegoż postanowienia określić, że są to koszty częściowe. Rozstrzyga ono bowiem w sposób definitywny o fragmencie tego postępowania⁴⁹. Ostatnie postanowienie wydane w toku postępowania egzekucyjnego powinno być oznaczone jako postanowienie końcowe. Niedokonanie takiego oznaczenia lub błędne oznaczenie nie rzutuje na charakter postanowienia oraz jego skutki⁵⁰.

Mając na względzie dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego częściowych postanowień, w tym również ustalających koszty postępowania egzekucyjnego, podobnie jak dopuszczalne jest wydawanie przez sąd wyroków częściowych, należy wskazać na ważne aspekty

⁴⁵ W odniesieniu do wyroków częściowych: K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, Legalis, komentarz do art. 317.

⁴⁶ E. Gapska [w:] E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2015, s. 364.

⁴⁷ Podobnie: E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021, Legalis, komentarz do art. 317; K. Markiewicz, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, Legalis, komentarz do art. 317.

⁴⁸ J. Wiszniewska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, Legalis, komentarz do art. 317.

⁴⁹ K. Korzan, *Nowy system odwoławczy (apelacja, kasacja) oraz problematyka związana z obalaniem prawomocnych orzeczeń*, Rejent 1997, nr 7–8, s. 101; A. Zieliński, *Kasacja jako środek odwoławczy w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego*, Palestra 1996, nr 5–6, s. 7.

⁵⁰ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 285–286.

tychże postanowień, a także postanowienia kończącego (ostatecznego). Postępowanie egzekucyjne ściśle związane jest z kosztami tegoż postępowania, a żądania stron implikują koszty (wydatki lub opłaty). Wniosek mogą nieść za sobą konieczność ustalenia kosztów (np. w przypadku żądania na podstawie art. 825 pkt 1 k.p.c. umorzenia postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji określonej kwoty). Z umorzeniem bowiem ściśle wiąże się ustalenie opłaty stosunkowej, która jest należnością publicznoprawną, stąd też organ egzekucyjny ma obowiązek jej ustalenia w wysokości przewidzianej przez przepisy prawa⁵¹. Jednocześnie komornik nie rozstrzyga o żądaniach stron, bowiem one zostały już skonkretyzowane w tytule wykonawczym.

Postanowienia częściowe i postanowienie końcowe (ostatnie) są samodzielne. Właśnie ta samodzielność skutkuje tym, że nie mogą być ze sobą sprzeczne, a suma rozstrzygnięć komornika zawarta we wszystkich postanowieniach częściowych oraz w postanowieniu ostatecznym jest wynikiem postępowania egzekucyjnego i rozstrzyga o wszystkich kosztach tego postępowania oraz realizacji wniosków stron bądź ich odrzuceniu lub oddaleniu. Każde zatem postanowienie rozstrzyga o jakimś fragmencie postępowania egzekucyjnego. Nie jest dopuszczalne ujmowanie tych samych rozstrzygnięć w kolejnych postanowieniach częściowych bądź w postanowieniu kończącym, bowiem wówczas rozstrzygnięcia zostaną zdublowane.

6. Podsumowanie

Do postępowania egzekucyjnego należy odpowiednio stosować na mocy art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie. Zatem nie należy odmiennie od orzeczeń sądu traktować postanowień wydawanych przez komornika sądowego. Sąd po zamknięciu rozprawy wydaje wyrok (art. 316 k.p.c.), co – przekładając na grunt postępowania egzekucyjnego – jest czynnością

⁵¹ J. Szachta, *Kumulacja podstaw umorzenia a wysokość opłaty – opłata stała czy stosunkowa?*, PPE 2020, nr 10, s. 64.

podobną do wydania przez organ egzekucyjny postanowienia. Komornik sądowy prowadzi postępowanie egzekucyjne i tutaj z uwagi na specyfikę postępowania egzekucyjnego nie można mówić o klasycznym przebiegu rozprawy (art. 210 k.p.c.). Niemniej jednak całe postępowanie egzekucyjne ma doprowadzić do wydania postanowienia o określonej treści, w którym komornik stwierdzi, że cała należność została wyegzekwowana, bądź w związku z zaistnieniem określonych sytuacji przewidzianych przez przepisy prawa komornik wyda postanowienie o innej treści (np. stwierdzi bezskuteczność egzekucji). Co do zasady, określenie kosztów postępowania egzekucyjnego i obciążenie nimi jednej ze stron możliwe jest z momentem zakończenia tego postępowania. Postępowanie egzekucyjne ściśle wiąże się z kosztami tego postępowania, a zatem zasadne jest wydawanie przez organ egzekucyjny fragmentarycznych postanowień w zakresie kosztów postępowania egzekucyjnego.

Nie można jednak wykluczyć, że komornik sądowy wyda, podobnie jak sąd, postanowienie, w którym postanowi jedynie o części żądania (art. 317 k.p.c.). Sąd, wydając wyrok częściowy, nie orzeka o kosztach postępowania. Odmienne będzie w przypadku organów egzekucyjnych – określenie kosztów postępowania egzekucyjnego jest ściśle związane z żądaniem wierzyciela.

W związku z poczynionymi rozważaniami należy dojść do przekonania, że dopuszczalne jest wydawanie przez komorników sądowych postanowień fragmentarycznych w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego. Na te postanowienia przysługuje skarga na zasadach ogólnych. Nie jest dopuszczalne sumowanie kosztów postępowania egzekucyjnego, które zostały określone w częściowych postanowieniach i ponowne ich określanie w postanowieniu kończącym. Każde z postanowień częściowych jest samodzielne, a zatem ponowne ustalenie wszystkich kosztów postępowania egzekucyjnego od momentu jego wszczęcia (pomimo wydania postanowień częściowych) skutkowałoby zdublowaniem się tychże kosztów. Ostatnie postanowienie wydane w związku z zakończeniem postępowania egzekucyjnego (postanowienie

kończące) określać będzie różnicę między sumą kosztów powstałych w toku postępowania egzekucyjnego od jego wszczęcia a kosztami ustalonymi postanowieniami fragmentarycznymi. Wydane postanowienia wiążą strony i korzystają z powagi rzeczy osądzonej⁵².

Stronom przysługuje skarga na czynności komornika zgodnie z art. 767 k.p.c. Dopuszczalne jest złożenie skargi na każde postanowienie częścikowe, jak również złożenie wniosku o miarkowanie opłat w nich ustalonych. Termin na dokonanie tych czynności liczony jest odrębnie dla każdego z postanowień. Postanowienie końcowe również podlegać będzie zaskarżeniu, a także może zostać zgłoszony wniosek o obniżenie opłaty. Wówczas dopuszczalne będzie jedynie zgłaszanie zarzutów w zakresie kosztów postępowania egzekucyjnego ustalonych w postanowieniu końcowym. Strony nie mogą kwestionować wcześniej wydanych postanowień częściowych, bowiem termin na ewentualne ich zaskarżenie upłynął, a zatem korzystają z *res iudicata*.

Odnosząc się do poczynionych na wstępie niniejszego opracowania rozważań dotyczących art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k., należy stwierdzić, iż dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego postanowień częścikowych oraz *res iudicata* tych postanowień prowadzą do przekonania, że komornik sądowy rokrocznie ustalać może jedynie opłaty należne, które ściągnięte zostały w okresie między wydaniem jednego postanowienia a wydaniem kolejnego. Mając na uwadze odpowiednie stosowanie art. 317 k.p.c. do postępowania egzekucyjnego, trzeba podkreślić, że nie jest dopuszczalne coroczne ustalanie opłat od momentu wszczęcia postępowania egzekucyjnego do momentu wydania postanowienia, bowiem wówczas opłata raz ściągnięta byłaby wskazywana w kolejnych postanowieniach jako ponownie ściągnięta, co byłoby niezgodne ze stanem faktycznym.

Joanna Szachta, doktorantka w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, ORCID: 0000-0002-8042-8212; prawnik w kancelarii komorniczej

⁵² Z. Resich, *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985, 207–208.

Literatura przedmiotu

- Antkiewicz A. [w:] A. Antkiewicz, Z. Merchel, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Sopot 2019.
- Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978.
- Bładowski B., *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Warszawa 2013.
- Broniewicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1996.
- Cempura A., Kasolik A., *Metodyka sporządzania pism procesowych w sprawach karnych, cywilnych, gospodarczych i administracyjnych*, Warszawa 2016.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Postępowanie cywilne. Komentarz praktyczny dla sędziów i pełnomocników procesowych*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2020.
- Flaga-Gieruszyńska K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, A. Zielińskiego, Warszawa 2019.
- Gapska E. [w:] E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2015.
- Góra-Błaszczkowska A., *Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316–366 KPC*, Warszawa 2020.
- Gudowski J. [w:] J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Tom I*, Warszawa 2020.
- Jagięła J., *Postanowienia komornika w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018.
- Julke G., *Perpetuatio fori, czyli interpretacja przepisu art. 8 ust. 14 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji*, PPE 2008, nr 1–2.
- Julke G., *Ustalenie i egzekucja kosztów należnych uczestnikom postępowania i biegłym*, PPE 2017, nr 4.
- Kamiński G., *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. I*, PPE 2021, nr 8.
- Kamiński G., *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. II*, PPE 2021, nr 9.
- Kamińska-Krawczyk K., *Koszty postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika sądowego*, Warszawa 2016.
- Kłowski M. [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwersa, Warszawa 2021, Legalis, komentarz do art. 21.
- Korzan K., *Nowy system odwoławczy (apelacja, kasacja) oraz problematyka związana z obalaniem prawomocnych orzeczeń*, Rejent 1997, nr 7–8.
- Kuchnio M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Warszawa 2021.
- Kunicki I., *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Lewandowski M., *Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowań klauzulowego i egzekucyjnego (na tle wybranych orzeczeń sądowych)*, PE 2000, nr 9.
- Machnij M., *Kilka uwag o kosztach sądowych i kosztach procesu*, M.Prawn. 2002, nr 17.
- Malczyk-Herdzina M., *Orzekanie bez żądania w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy*, St.Pr.PiPsp 2008, nr 1.
- Manowska M. [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*, wyd. 4, Warszawa 2021.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2011.
- Markiewicz K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019.

- Mendrek A., *Orzekanie o kosztach egzekucyjnych według ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018.
- Mendrek A., *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. A. Mendrek, Sopot 2021.
- Misiurek G. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021.
- Nowacki J., „Odpowiednie” stosowanie przepisów [w:] J. Nowacki, *Studia z teorii prawa*, Zakamycze 2003.
- Nowak J., *Wybrane uwagi dotyczące postanowień wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych*, PPE 2019, nr 5.
- Resich Z., *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985.
- Rudkowska-Ząbczyk E. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krzes, Warszawa 2021.
- Siedlecki W. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1969.
- Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977.
- Simbierowicz M., Skoczylas T. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Świtekowskiego, Warszawa 2019.
- Sorysz M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–424¹²*, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020.
- Szachta J., *Kumulacja podstaw umorzenia a wysokość opłaty – opłata stała czy stosunkowa?*, PPE 2020, nr 10.
- Szachta J., *Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym – część 2*, PPE 2019, nr 4.
- Uliasz M. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. J. Świeczkowskiego, M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, Warszawa 2020.
- Wiśniewska J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019.
- Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
- Wolwiak I., *Udział w postępowaniu egzekucyjnym dłużnika pozbawionego reprezentacji*, PPE 2021, nr 1.
- Zembrzuski T., *Zaskarżanie orzeczeń incydentalnych wydanych po raz pierwszy w toku instancji (uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego)*, PS 2007, nr 9.
- Zieliński A., *Kasacja jako środek odwoławczy w znowelizowanym kodeksie postępowania cywilnego*, Palestra 1996, nr 5–6.

Orzeczenia

- Wyrok SA w Gdańsku z dnia 15 listopada 1991 r., I ACr 602/91, Legalis 32634.
- Uchwała SN z dnia 29 grudnia 1995 r., III CZP 182/95, Legalis 29681.
- Uchwała SN z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 37/11, OSNC 2012/3/32.
- Postanowienie SN z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CZ 207/11, Lex nr 1228679.
- Postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 2012 r., III CZ 47/12, Lex nr 1231550.
- Uchwała SN z dnia 8 marca 2013 r., III CZP 1/13, Legalis 592636.
- Postanowienie SN z dnia 6 lutego 2018 r., III UZ 15/17, Lex nr 2450258.

STRESZCZENIE **Wykonalność orzeczeń arbitrażowych w sprawach z zakresu prawa pracy**

Opracowanie dotyczy materii związanej z zagadnieniem wykonalności wyroków arbitrażowych w sprawach z zakresu prawa pracy. Kodeks postępowania cywilnego dopuszcza bowiem możliwość rozstrzygnięcia w postępowaniu przed sądem polubownym spraw pracowniczych. Z istoty sądownictwa polubownego wynika konkluzja, że trybunał arbitrażowy jest władny wydać władcze rozstrzygnięcie merytoryczne co do przedstawionego mu do rozpoznania sporu. Z kolei, analiza obowiązującego stanu prawnego i orzecznictwa wskazuje, że zasadniczo przedmiotem egzekucji orzeczeń w sprawach z zakresu prawa pracy, które wydali arbitrzy, będą rozstrzygnięcia meriti (wyroki) oraz postanowienia, które zapadły w postępowaniu zabezpieczającym.

Słowa kluczowe: *arbitraż, sąd polubowny, egzekucja, wykonalność orzeczeń arbitrażowych, prawo pracy, zdolność arbitrażowa*

SUMMARY **Enforceability of Arbitration Awards in Matters Concerning Labour Law**

The analysis concerns the issues of enforceability of arbitration awards in labour law matters. The Code of Civil Proceedings allows an option to resolve employment cases in arbitration court. According to the nature of arbitration jurisdiction, an arbitration court is competent to issue a binding ruling based on content of a presented dispute. On the other hand, the analysis of applicable law and judicature indicates that in principle the subject of enforcement of rulings within labour law issued by arbitrators will be merit-based rulings (judgements) and decisions issued in securing proceedings.

Keywords: *arbitration, arbitration court, enforcement, enforceability of arbitration awards, labour law, arbitration competence*

Wykonalność orzeczeń arbitrażowych w sprawach z zakresu prawa pracy

1. Uwagi wprowadzające (identyfikacja problemów badawczych)

W piśmiennictwie przyjmuje się, że arbitraż pełni uzupełniającą rolę w systemie wymiaru sprawiedliwości¹. Stanowisko to należy uznać za trafne. Warto odnotować pogląd przeciwny, a mianowicie, że trybunały arbitrażowe działają jako organy konkurencyjne względem sądów państwowych².

Kognicja sądów państwowych w sprawach pracowniczych nie budzi wątpliwości i ma swą podstawę normatywną przede wszystkim w art. 45 Konstytucji RP. Na poziomie ustawowym art. 476 § 1 k.p.c. zawiera definicję legalną „sprawy z zakresu prawa pracy”. Określenie „sprawa pracownicza” ma charakter pozanormatywny. Niemniej jednak wymienione pojęcia można uznać za tożsame z ustawowym pojęciem sprawy z zakresu prawa pracy³. Zagadnienie dotyczące zakresu przedmiotowego

¹ M. Łaszczuk, *Kilka uwag o obowiązkach, niezależności i bezstronności arbitrów* [w:] *Arbitraż i mediacja. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Tynelowi*, pod red. M. Łaszczuka, M. Furtka, S. Pieckowskiego, J. Poczobuta, A. Szumańskiego, M. Tomaszewskiego, Warszawa 2012, s. 321.

² D.P. Kała, *O relacjach między sądownictwem państwowym a polubownym w znaczeniu wąskim*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2021, nr 1(17), s. 77 z powołanymi tam poglądami Ł. Błaszczaka oraz H. Kaczmarczyka.

³ W dalszej części niniejszego artykułu pojęcia te będą stosowane zamiennie.

„sprawy z zakresu prawa pracy” zostanie rozwinięte w dalszej części artykułu. Nawiązując jedynie w tym miejscu do wspomnianego wcześniej prawa do sądu w sprawach pracowniczych, przyjmuje się w doktrynie, że na możliwość jego realizacji może wpływać określenie właściwości miejscowej i kognicji sądu⁴.

Na temat uznawania i wykonywania orzeczeń z zakresu prawa pracy wypowiadał się w polskim piśmiennictwie m.in. D.P. Kała, nawiązując przede wszystkim do tzw. rozporządzenia „Bruksela I”. Autor ten trafnie wskazał, że poza zakresem regulacji powołanego rozporządzenia pozostają sprawy z zakresu sądownictwa polubownego⁵ i nawiązał do znanych polskiej ustawie procesowej pojęć uznawania i wykonalności orzeczeń. Są one charakterystyczne dla regulacji dotyczących arbitrażu, w szczególności art. 1212 k.p.c. Przepis ten przewiduje możliwość zrównania skutków prawnych wyroku arbitrażowego z rozstrzygnięciem sądu państwowego pod warunkiem jego uznania bądź stwierdzenia wykonalności. Historycznie Sąd Najwyższy wypowiadał się na temat rozumienia pojęcia zrównania mocy prawnej wyroku sądu polubownego z wyrokiem sądu państwowego. Uznał, że chodzi o przyznanie wyrokowi sądu polubownego takich samych skutków i funkcji, jakie wywołuje wyrok sądu państwowego, np. prawomocność, wykonalność, skuteczność⁶.

Koncepcją dominującą w orzecznictwie jest to, że sam wyrok sądu polubownego nie stanowi tytułu egzekucyjnego; judykat arbitrażowy uzyskuje moc wiążącą równą rozstrzygnięciom sądowym dopiero na podstawie stwierdzenia jego wykonalności⁷. Korzysta również wtedy

⁴ M. Nawrocki [w:] *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy*, pod red. B. Bury, M. Nawrockiego, Kraków 2019, s. 43.

⁵ D.P. Kała, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń z zakresu prawa pracy na podstawie Rozporządzenia Bruksela I (zagadnienia wybrane)* [w:] *Transgraniczność stosunku pracy*, pod red. M. Mościckiego, B. Bomanowskiego, Lublin 2015, s. 286.

⁶ Wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 416/11, Legalis nr 482573.

⁷ Ł. Błaszczak, *Wyrok arbitrażowy nieistniejący w postępowaniu o uznanie i stwierdzenie wykonalności (wybrane zagadnienia)*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2009, nr 1, s. 29 pisze, że „orzeczenie arbitrażowe «wyprowadzane» jest z obszaru sądownictwa arbitrażowego do konkretnego porządku prawnego dopiero poprzez wniosek o uznanie lub stwierdzenie wykonalności”.

z powagi rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 366 k.p.c.⁸ Z powagi rzeczy osądzonej korzystają jedynie wyroki i nakazy zapłaty⁹. Polska ustawa procesowa, obok instytucji „stwierdzenia wykonalności” wyroku arbitrażowego, pozwala na jego „uznanie”. Chodzi jednak o takie wyroki, które nie podlegają wykonaniu w drodze egzekucji. W przypadku wyroku zagranicznego o tym, czy podlega on wykonaniu, decyduje polski porządek prawny¹⁰.

W polskim piśmiennictwie nie poruszano zatem szerzej problematyki wykonalności rozstrzygnięć sądów polubownych w sprawach pracowniczych. Warto zatem rozwinąć kilka zagadnień, które są związane z wykonywaniem orzeczeń sądów arbitrażowych w sprawach z zakresu prawa pracy. Na tym tle autor niniejszego artykułu zamierza wykazać prawdziwość następujących tez badawczych:

1. Sąd polubowny wydaje w sprawach pracowniczych orzeczenia nadające się do wykonania w drodze egzekucji.
2. Nie istnieją zasadnicze odrębności w wykonywaniu orzeczeń w sprawach z zakresu prawa pracy wydawanych przez sądy polubowne i sądy państwowe.

Autor niniejszego artykułu sygnalizuje w tym miejscu, że, co do zasady, art. 1164 k.p.c. dopuszcza jurysdykcję sądów polubownych w sprawach pracowniczych. Spory arbitrażowe w sprawach pracowniczych zostały wyróżnione ze względu na ich zdatność arbitrażową oraz specjalistyczny charakter sporu¹¹. Materia związana z „uznawaniem” wyroków arbitrażowych niepodlegających wykonaniu w drodze egzekucji wykracza poza sferę zainteresowań właściwych dla czasopisma „Przegląd Prawa Egzekucyjnego”. W dalszej części artykułu zostaną więc przedstawione kwestie związane z wyrokami arbitrażowymi, które podlegają wykonaniu. Charakterystykę wyroków, które mogą zostać jedynie uznane, autor artykułu przedstawi tylko w niezbędnym zakresie.

⁸ Postanowienie SN z dnia 27 marca 2019 r., V CSK 107/18, Legalis nr 1899927.

⁹ Wyrok SN z dnia 16 grudnia 2010 r., I CSK 112/10, Legalis nr 316830.

¹⁰ R.M. Bełczącki, T. Wiśniewski, *Wszczęcie postępowania o uznanie albo stwierdzenie wykonalności wyroku zagranicznego sądu arbitrażowego na podstawie Konwencji nowojorskiej*, Warszawa 2017, LexOmega.

¹¹ K.A. Lichoń, *Ochrona konsumenta w postępowaniu mediacyjnym i arbitrażowym*, Warszawa 2020, s. 24.

W piśmiennictwie przyjmuje się, że tryby usankcjonowania wyroku arbitrażowego, tj. tryb uznania wyroku i tryb stwierdzenia jego wykonalności, mają charakter rozłączny i wzajemnie się wykluczają¹². Tak kategoryczne stanowisko wymaga jednak poczynienia dodatkowej uwagi. Oczywiście jest bowiem, że istnieją wyroki arbitrażowe zawierające zarówno rozstrzygnięcia (części) podlegające wykonaniu, jak też takie, które nie nadają się do wykonania w drodze egzekucji¹³. Autor niniejszego artykułu nie widzi przeszkód, by w jednym postępowaniu prowadzić procedurę usankcjonowania wyroku sądu polubownego poprzez jego stwierdzenie wykonalności i uznanie. Konieczne będzie jednak powiązanie danego trybu z określonym rozstrzygnięciem zawartym w wyroku.

2. Zdatność arbitrażowa spraw pracowniczych

Polska doktryna arbitrażu oraz orzecznictwo posługują się pojęciem zdatności arbitrażowej. Istnieją różne definicje tejsze „zdatności”. Na potrzeby niniejszego opracowania można przyjąć, iż jest to cecha sporu (sprawy) pozwalająca na poddanie sprawy pod rozstrzygnięcie sądu polubownego na podstawie zapisu na sąd polubowny, dokonanego przez strony¹⁴. Strony zawierają umowę o arbitraż (zapis na sąd polubowny/klauzulę arbitrażową), ale w ramach określonych przez prawodawcę kategorii spraw. „Zdatność arbitrażowa” bywa bowiem również ujmowana jako zakres kognicji sądów polubownych w danym państwie¹⁵. W polskim porządku prawnym zdatność arbitrażową określa art. 1157 k.p.c.,

¹² M. Łaszczyk, J. Szpara [w:] *System prawa prywatnego. Tom VIII. Arbitraż handlowy*, pod red. A. Szumańskiego, Warszawa 2015, s. 762.

¹³ Zob. M. Uliasz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1214*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, Legalis; T. Strumiłło [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1176*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, Legalis.

¹⁴ M. Pietraszewski, *Zdatność arbitrażowa sporu w świetle najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2011, nr 2(14), s. 87 z powołanym tam poglądem T. Erecińskiego i K. Weitza.

¹⁵ Ł. Wydra, *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych (uchwałowych) po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. 2020, z. 111/29, s. 283 z powołanym tam poglądem M. Asłanowicza.

który odwołuje się do kryterium „zdatności ugodowej” sprawy¹⁶. Rozwiązanie takie było krytykowane w piśmiennictwie ze względu na niejasność pojęcia zdatności ugodowej oraz trudności w jej każdorazowym (*in concreto*) ustaleniu¹⁷. W wymiarze praktycznym chodzi o hipotetyczne rozważenie możliwości zakończenia sporu w drodze ugody, a więc ustalenie, czy prawo dopuszcza zawarcie ugody w tej kategorii spraw¹⁸. Wskazuje się w doktrynie, iż art. 1164 k.p.c. zmienił wcześniejszy stan prawny, co umożliwiło rozstrzyganie spraw pracowniczych w arbitrażu¹⁹. Autor niniejszego artykułu nie jest przekonany, czy wspomniany przepis wprost stwarza taką możliwość, bowiem ma on inny zakres normowania. Dyspozycja art. 1164 k.p.c. obejmuje sytuacje konfliktowe między stronami stosunku pracy lub innego stosunku prawnego w rozumieniu art. 476 § 1 pkt 2 k.p.c. powstałe po zawiązaniu tych stosunków prawnych. Można zatem mówić o „sporze z zakresu prawa pracy” w znaczeniu (1) sporu o roszczenia ze stosunku pracy i roszczenia z nim związane (w tym o ustalenie istnienia stosunku pracy i odszkodowanie) bądź też (2) sporu dotyczącego roszczeń wynikających z innych niż stosunek pracy relacji, co do których na mocy przepisów szczególnych stosuje się jednak przepisy prawa pracy²⁰. Rozważając wzajemną relację art. 1157 k.p.c. oraz art. 1164 k.p.c., Sąd Najwyższy wskazał, że drugi z wymienionych przepisów nie stanowi *lex specialis*. Sąd ten przyjął, że w arbitrażu mogą być rozstrzygane sprawy z zakresu prawa pracy, które mają zdatność ugodową²¹.

¹⁶ P. Figuła, *Zdatność ugodowa a zdatność arbitrażowa – analiza relacji na tle Kodeksu postępowania cywilnego*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny. Review of Law Business and Economics 2018, nr 44/I, s. 267.

¹⁷ D. Paczoska, *Zdatność arbitrażowa w prawie polskim i szwajcarskim. Analiza prawnoporównawcza*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2010, nr 7, s. 71–72.

¹⁸ Zob. uzasadnienie wyroku SA w Gdańsku z dnia 29 marca 2010 r., I ACz 277/10, źródło: https://arbitraz.laszczuk.pl/_orzecznictwo/en_430/Postanowienie_Sadu_Apelacyjnego_w_Gdansk_u_z_29_mar.pdf (dostęp: 27.01.2022).

¹⁹ A. Budniak-Rogała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015, s. 61. Podobnie: T. Kałużny, *Zapis na sąd polubowny jako podstawa współczesnego rozstrzygania sporów sądowych*, Białystok 2016, s. 172.

²⁰ M. Bąba, *Zapis na sąd polubowny w sporach z zakresu prawa pracy*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2009, nr 4, s. 6.

²¹ Por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09, Legalis nr 127685.

Rozstrzygnięcie to poddała jednak krytyce P. Figuła, wskazując, że niemożność poddania pod arbitraż sporów z zakresu prawa pracy wynika ze względów podmiotowych, a nie przedmiotowych, bowiem do podstawowych funkcji art. 1164 k.p.c. należy umożliwienie stronom zawarcia zapisu w formie konsensusu, przy zapewnieniu ochrony praw pracowników²². Autorka podkreśliła, że ograniczanie kognicji sądów polubownych w sprawach pracowniczych (niemajątkowych) jedynie do spraw mających zdatność ugodową nie znajduje uzasadnienia²³. Niestety, autorka ta nie wyjaśnia dalej, czy owo zawężenie kognicji jest podyktowane względami normatywnymi, funkcjonalnymi, czy pragmatycznymi. Przy braku szerszego rozwinięcia uzasadnienia trudno podzielić taki pogląd. Stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w powołanej uchwale również nie jest w pełni trafne. Zasadny wydaje się natomiast pogląd, że art. 1164 k.p.c. nie stanowi przepisu szczególnego i nie reguluje zdatności arbitrażowej w sprawach pracowniczych szerzej niż art. 1157 k.p.c. Również uzasadnienie przywołanej uchwały zasługuje na uwagi krytyczne. Sąd Najwyższy uznał, iż pracownika – jako słabszą stronę – chroni nakaz sporządzenia zapisu na sąd polubowny na piśmie oraz fakt, że umowę o arbitraż można zawrzeć dopiero po powstaniu sporu²⁴. Przede wszystkim polska ustawa procesowa wyklucza pozycjonowanie uczestników sporu arbitrażowego na silniejszych i słabszych. Trafnie wskazuje się w piśmiennictwie, że w arbitrażu obowiązuje bezwzględna zasada równości stron usankcjonowana w art. 1183 k.p.c.²⁵ W orzecznictwie traktującym o podstawach skargi o uchylenie wyroku arbitrażowego podkreśla się wręcz, iż równe traktowanie stron sporu arbitrażowego jest jedną z podstawowych zasad polskiego porządku prawnego²⁶. Nie bardzo wiadomo również, w jaki sposób miałyby chronić pracownika

²² P. Figuła, *op. cit.*, s. 273 z powołanym tam poglądem A. Szumańskiego.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09, Legalis nr 127685.

²⁵ K. Lichoń, *Obowiązywanie zasady równości stron w postępowaniu przed sądem polubownym*, Folia Iuridica Wratislaviensis 2018, nr 2, s. 162.

²⁶ Por. uzasadnienie wyroku SA we Wrocławiu z dnia 13 grudnia 2017 r., I ACa 1278/17, Legalis nr 1789090.

zawarcie zapisu na sąd polubowny na piśmie. Ustawa procesowa nie przewiduje bowiem formy umowy o arbitraż w sporach pracowniczych innej niż pisemna. Przechodząc od szczegółu do ogółu, przepisy zastrzegają formę pisemną dla każdej umowy o arbitraż (*vide* art. 1162 § 1 k.p.c.). Brak zatem pod tym względem zróżnicowania na umowy o arbitraż w sprawach z zakresu prawa pracy i w innych sprawach. Autor niniejszego artykułu uważa, że prawodawca zastrzegł wymóg zachowania formy pisemnej klauzuli arbitrażowej jedynie dla celów dowodowych. Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera bowiem sankcji za naruszenie tego wymogu (art. 73 § 1 *a contrario* k.c. w zw. z art. 1162 § 1 k.p.c.). Pewną funkcję ochronną pracownika mógłby ewentualnie zapewnić wymóg sporządzenia umowy o arbitraż z pracodawcą dopiero po powstaniu sporu. Założenie takie byłoby jednak trafne pod warunkiem, że koncepcyjnie *a priori* istniałaby w arbitrażu nierówność stron pracodawcy i pracownika. Autor artykułu uważa, że trzeba wykluczyć taką ewentualność bez odwoływania się do okoliczności konkretnej sprawy.

Należy wskazać na związek między „zdatnością arbitrażową” spraw z zakresu prawa pracy oraz regulacji dotyczących postępowań z zakresu prawa pracy. Wspomniany art. 1157 k.p.c. przyznaje zdatność arbitrażową sprawom majątkowym i sprawom niemajątkowym, jeśli mogą one być przedmiotem ugody sądowej. Model postępowania cywilnego w sprawach pracowniczych został dodatkowo uregulowany w tytule VII części I księgi I Kodeksu postępowania cywilnego. Zaliczenie w ustawie procesowej postępowań w sprawach pracowniczych do postępowań „odrębnych” jest podyktowane względami aksjologicznymi. Taka regulacja ma bowiem zapewnić szerszą ochronę praw pracownika, chronić słabszą stronę stosunku pracy, ułatwić pracownikowi dochodzenie roszczeń oraz ograniczyć do minimum formalizm procesowy²⁷. Nie podejmując się w tym miejscu szczegółowej polemiki z tak postawioną tezą, wskazać należy, że w postępowaniu arbitrażowym walory te tracą na znaczeniu

²⁷ H. Mazur, *Z problematyki umów prorogacyjnych w sprawach z zakresu prawa pracy*, Roczniki Administracji i Prawa 2015, nr 1, s. 242.

i pracownik powinien być traktowany jako w pełni równoprawna strona sporu. Przepisy o zdatności arbitrażowej nie zawierają wyraźnego odwołania do spraw z zakresu prawa pracy. Chcąc zatem określić, czy sprawa arbitrażowa ma charakter sprawy pracowniczej, należy odwołać się do zasad ogólnych, które określają właśnie przepisy tytułu VII części I księgi I ustawy procesowej. Definicję legalną „spraw z zakresu prawa pracy” zawiera art. 476 k.p.c. Przepis ten wyznacza podstawowy zakres kognicji sądów pracy²⁸. Istnieje pogląd, że przepis ten zawiera zamknięty katalog²⁹. Jest to jednak stwierdzenie nietrafne, jeśli weźmie się pod uwagę, że zakres zastosowania przepisu obejmuje m.in.: 1) roszczenia ze stosunku pracy lub z nim związane; 2) ustalenie istnienia stosunku pracy, jeżeli łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy; 3) roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy; 4) odszkodowania dochodzone od zakładu pracy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych³⁰. Nie ma wątpliwości, że art. 476 k.p.c. obejmuje sprawy majątkowe z zakresu prawa pracy. Do spraw o prawa niemajątkowe w ramach stosunku pracy zalicza się sprawy o przeproszenie, o zaprzestanie naruszania oraz usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych, do którego doszło w ramach stosunku pracy³¹. Sprawy o odwołanie od kar porządkowych i wydanie świadectwa pracy zaliczane są do spraw o prawa niemajątkowe³². Jednakże zdatność arbitrażowa spraw niemajątkowych istnieje pod warunkiem, że mogą być one przedmiotem ugody sądowej. Strony mogą zawrzeć ugodę w sprawach pracowniczych (przed mediatorem

²⁸ K.W. Baran, *Pracodawca jako strona w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2015, t. XXIV, nr 3, s. 112.

²⁹ P. Pawlak, M. Sidor, *Celowość utrzymania odrębności w postępowaniach z zakresu prawa pracy*, *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2017, nr 1, s. 32.

³⁰ A. Orzeł-Jakubowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1164*, pod red. P. Rylskiego, Warszawa 2021, Legalis.

³¹ M. Nawrocki [w:] *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy*, pod red. B. Burego, M. Nawrockiego, Kraków 2019, s. 41.

³² B. Bury [w:] *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy*, pod red. B. Burego, M. Nawrockiego, Kraków 2019, s. 102.

– przyp. aut.)³³. W doktrynie arbitrażowej wskazuje się, że istnieje w orzecznictwie rozbieżność dotycząca kwalifikowania określonych kategorii spraw jako spraw pracowniczych³⁴. Tym samym należy uznać, że podział na sprawy majątkowe i niemajątkowe w kwestiach pracowniczych również będzie płynny. Zagadnienie trafnego zaliczenia danej sprawy jako „pracowniczej” nie ma jednak w arbitrażu kluczowej doniosłości praktycznej. Słuszny jest pogląd, że nawet jeśli sąd polubowny, rozstrzygając w jego mniemaniu sprawę pracowniczą, wydał wyrok w sprawie, która *de facto* i *de iure* nie ma takiego charakteru, nie można mówić o orzeczeniu co do sporu nieobjętego treścią klauzuli arbitrażowej³⁵.

3. Orzeczenia sądu polubownego w sprawach pracowniczych

W doktrynie postępowania cywilnego przyjmuje się, że najważniejsze znaczenie wśród czynności procesowych mają czynności o charakterze decyzyjnym. Decyzje przewodniczącego są podejmowane w drodze zarządzeń, zaś decyzje sądu mają postać orzeczeń³⁶. Również zarządzenia uznaje się zbiorczo za „rozstrzygnięcia sądowe”³⁷. Orzeczenia mają różne postaci i formy, których nie należy ze sobą utożsamiać. Inną bowiem formę będzie miał np. wyrok wstępny i wyrok zaoczny, z kolei w postępowaniu cywilnym orzeczenia mogą mieć postać wyroków, postanowień, nakazów i uchwał³⁸. Trawestując powyższe na grunt polskiego arbitrażu, nasuwają się uwagi o charakterze ogólnym.

Po pierwsze, instytucje orzeczeń w cywilnym postępowaniu sądowym funkcjonują również w arbitrażu. Za trafnością tego założenia

³³ I. Sierocka, *Postępowanie mediacyjne w sprawach z zakresu prawa pracy*, Białostockie Studia Prawnicze 2016, nr 21, s. 204.

³⁴ T. Kałużny, *op. cit.*, s. 174.

³⁵ M. Bąba, *op. cit.*, s. 10.

³⁶ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 297.

³⁷ Szerzej na ten temat: M. Rzewuski [w:] *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, pod red. M. Rzewuskiego, Warszawa 2021, s. 141–167.

³⁸ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 297.

przemawia nie tylko koncepcja doktrynalna, ale również formalno-dogmatyczna egzegeza ustawy procesowej. Zasadne wydaje się np. stanowisko, że wydanie wyroku przez sąd polubowny jest synonimem rozpoznania sprawy cywilnej, podobnie jak czyni to sąd powszechny³⁹. **Po drugie**, istotną cechą arbitrażu jest m.in. wydawanie władczych rozstrzygnięć przez arbitrów oraz możliwość egzekwowania przymusowego rozstrzygnięcia (wyroku)⁴⁰. Tym samym, wyrok arbitrażowy stanowi władcze rozstrzygnięcie o prawach i obowiązkach stron przez podmiot trzeci (arbitrów), tak jak czyni to sąd powszechny⁴¹. **Po trzecie**, Kodeks postępowania cywilnego przyznaje również sądowi polubownemu uprawnienie do wydawania postanowień, chociaż nie zawsze jest to ewidentne. Gdy chodzi o regulacje nieoczywiste, art. 1159 k.p.c. dotyczy postanowień sądu powszechnego wydanych w sprawach dotyczących sądownictwa polubownego⁴². Jeśli zaś chodzi *explicite* o postanowienia sądu polubownego, to wątpliwości co do postaci jego rozstrzygnięcia pojawiają się choćby na gruncie art. 1176 k.p.c. (zawieszenie postępowania arbitrażowego do czasu rozstrzygnięcia postępowania przed sądem państwowym o wyłączenie arbitra), który stanowi, że sąd polubowny „postanowi zawiesić”. Mniej liczne są wypowiedzi przedstawicieli doktryny rozstrzygające, iż w tym przypadku sąd polubowny wydaje postanowienie⁴³. Częściej jednak wyraźny jest brak zdecydowanego stanowiska co do postaci rozstrzygnięcia⁴⁴. Ustawa procesowa przyznaje

³⁹ Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 171.

⁴⁰ O. Zinkiewicz [w:] M. Biliński, M. Jaś-Nowopolska, O. Zinkiewicz, *Arbitraż sportowy*, Warszawa 2019, s. 4.

⁴¹ M. Orecki, *Próba porównania kosztów prowadzenia i rozwiązywania sporów w ramach alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR) oraz przed sądem państwowym*, Konsultant 2021, nr 7, s. 19.

⁴² A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1159*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021, Legalis.

⁴³ M. Bialecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1176*, pod red. J. Janakowskiego, Warszawa 2019, Legalis, pisze, że „sąd polubowny może jednak wydać postanowienie o zawieszeniu postępowania arbitrażowego do czasu rozstrzygnięcia takiego wniosku przez sąd powszechny”.

⁴⁴ A. Cudak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1176*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, Legalis; F. Balcerzak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1176*, pod red. P. Ryłskiego, Warszawa 2021, Legalis; K. Flaga-

również sądowi polubownemu wyraźne, jednoznaczne i oczywiste umocowanie do wydawania postanowień. Chodzi o przypadki, o których mowa w art. 1180 § 3 k.p.c. (postanowienie oddalające zarzut braku właściwości sądu arbitrażowego), art. 1181 k.p.c. (postanowienie w przedmiocie tymczasowego środka zabezpieczającego), art. 1198 k.p.c. oraz art. 1199 k.p.c. (postanowienie o umorzeniu postępowania lub inne postanowienie kończące postępowanie w sprawie). Warto również wskazać na przypadki, kiedy ustawa procesowa nawiązuje w pewien sposób do „zarządzeń” sądu polubownego. Chodzi tutaj o art. 1182 k.p.c., w którym mowa o „zarządzonym” przez sąd polubowny tymczasowym środkiem zabezpieczającym. Odwołanie do „zarządzenia” zawiera również art. 1187 § 2 k.p.c., który stanowi, że „sąd polubowny może zarządzić⁴⁵, aby do każdego dokumentu było dołączone jego tłumaczenie na język lub języki uzgodnione przez strony lub określone przez ten sąd”. **Po czwarte**, sąd polubowny nie jest władny do wydania rozstrzygnięcia w postaci nakazu zapłaty⁴⁶ i jest to zdecydowanie trafny pogląd. **Po piąte**, nawiązując do poglądu W. Broniewicza odnośnie do możliwości podejmowania uchwał przez sąd polubowny, należy wskazać, iż ustawa procesowa nie przyznaje wyraźnie takiej kompetencji. Z drugiej strony nie można wykluczyć takiego uprawnienia sądów arbitrażowych przyznanego im przez regulaminy stałych instytucji, przy których funkcjonują. Również strony (uczestnicy) postępowania mogą każdorazowo arbitrom przyznać takie uprawnienie. Praktyczna doniosłość takiego zabiegu stron będzie jednak marginalna.

-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1176*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2019, Legalis; J. Paszkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1176*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019; A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*

⁴⁵ W. Sadowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1187*, pod red. P. Rylskiego, Warszawa 2021, Legalis, wskazuje, że chodzi o „zarządzenie organizacyjne sądu polubownego”. Autor niniejszego artykułu uważa jednak, że warto byłoby rozwinąć ten trafny pogląd poprzez nawiązanie do zarządzenia organizacyjnego arbitra przewodniczącego (przy kolegiальnym składzie sądu polubownego) bądź zarządzenia arbitra jedyne.

⁴⁶ Zob. uzasadnienie wyroku SA w Gdańsku z dnia 9 lipca 1996 r., I ACr 560/96, źródło: https://arbitraz.laszczuk.pl/orzecznictwo/384,wyroki_sadu_apelacyjnego_w_gdansk_u_z_dnia_9_lipca_1996_r_i_acr_560_96.html (dostęp: 27.01.2022).

4. Wykonalność orzeczeń arbitrażowych w sprawach pracowniczych

a) Wykonalność wyroków arbitrażowych

Sąd Najwyższy wypracował w sprawach pracowniczych słuszną regułę, że „jeżeli (wyrok sądu polubownego – przyp. aut.) nie został uznany przez sąd powszechny albo nie stwierdzono jego wykonalności (art. 1212 k.p.c.), nie ma mocy wiążącej (art. 365 § 1 k.p.c.) i może podlegać ocenie sądu pracy co do zasadności zawartego w nim rozstrzygnięcia”⁴⁷. Z dyspozycji art. 1212 k.p.c. wynika, że sąd państwowy jest w stanie stwierdzić wykonalność jedynie względem wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej. Należy w tym miejscu zasygnalizować podstawowe kwestie związane z problematyką ugód w postępowaniu arbitrażowym. Zawarcie ugody przed sądem polubownym powoduje, że sąd arbitrażowy umarza postępowanie. Jej osnowę wciąga się do protokołu albo zamieszcza w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu i stwierdza podpisami stron⁴⁸. Taka ugoda nie jest jednak *per se* orzeczeniem sądu polubownego. Na wniosek stron sąd polubowny może jednak nadać ugodzie formę wyroku (art. 1196 § 2 k.p.c.)⁴⁹, który będzie miał takie same skutki, jak każdy inny wyrok sądu polubownego⁵⁰. Zatwierdzenie ugody arbitrażowej w formie wyroku powoduje, że jej ewentualne kwestionowanie odbywa się w innych ramach proceduralnych i na innych podstawach niż w przypadku ugód, które takiego waloru nie posiadają (np. kwestionuje się je z powołaniem na wady oświadczeń woli, czy też w drodze powództwa o stwierdzenie

⁴⁷ Zob. uzasadnienie wyroku SN z dnia 18 grudnia 2014 r., III PK 47/14, Legalis nr 1187037.

⁴⁸ P. Banasik, P. Kędzierski, S. Morawska, M. Panfil, P. Sławicki, *Pozasądowe sposoby dochodzenia wierzytelności* [w:] *Metodyka postępowania przedsiębiorcy w sprawach wierzytelności przeterminowanych*, pod red. P. Banasika, S. Morawskiej, Warszawa 2021, s. 12, Legalis.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ K. Pasko, A. Zarówna, *Specyfika wyroku sądu polubownego*, Biuletyn Arbitrażowy 2015, nr 22, s. 124.

nieważności)⁵¹. Natomiast zasada opisana w art. 1212 k.p.c. odnosi się do wszystkich wyroków i ugód bez względu na to, czy zostały one wydane lub zawarte w kraju bądź za granicą⁵². Stwierdzenie wykonalności takiego wyroku lub ugody następuje na wniosek strony poprzez nadanie im przez właściwy sąd powszechny klauzuli wykonalności (art. 1214 § 2 k.p.c.). Orzeczenie, również w przedmiocie stwierdzenia wykonalności krajowego wyroku arbitrażowego, wydaje sąd apelacyjny na posiedzeniu niejawnym, w składzie jednego sędziego⁵³. Wyrok sądu polubownego nie jest tytułem egzekucyjnym, ale po stwierdzeniu przez sąd wykonalności ma moc prawną na równi z wyrokiem sądu (art. 1212 § 1 k.p.c.) i staje się tytułem wykonawczym (art. 1214 § 2 k.p.c.)⁵⁴. Wyrok taki stanowi jednak pozasądowy tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 788 k.p.c.⁵⁵ Oczywiście chodzi o takie rozstrzygnięcia, które nadają się do wykonania w drodze egzekucji⁵⁶. W dalszej części niniejszego opracowania będzie mowa przede wszystkim o wykonalnych wyrokach arbitrażowych (obejmujących również ugody, którym nadano formę wyroku). Przesłanki negatywne nadania klauzuli wykonalności wyrokowi sądu polubownemu mają dwojaki charakter. Zgodnie z polską ustawą do krajowych wyroków stosuje się przesłanki odmowy stwierdzenia wykonalności przewidziane w art. 1214 § 3 k.p.c. Z kolei odmowa stwierdzenia wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego jest determinowana dodatkowymi przesłankami, o których mowa w art. 1215 § 2 k.p.c. Należy również wskazać na istotną regułę kolizyjną (odnośnie do wyroków zagranicznych) – w myśl teorii terytorialnej, właściwej prawu polskiemu (art. 1215 § 1 k.p.c.), zagraniczny jest wyrok arbitrażowy wydany

⁵¹ M. Diehl, D. Jędrzejczyk, *Uгода w postępowaniu arbitrażowym – praktyczne aspekty*, Biuletyn Arbitrażowy 2021, nr 27, s. 76.

⁵² A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 1212.

⁵³ Uchwała SN z dnia 28 września 2016 r., III CZP 40/16, Legalis nr 1507247.

⁵⁴ Postanowienie SN z dnia 27 marca 2018 r., V CSK 107/18, Legalis nr 1899927.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, *Dopuszczalność zażalenia w postępowaniu przed sądem polubowym (arbitrażowym)* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, T. Aniukiewicz, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2020, s. 5, Legalis.

za granicą⁵⁷. Przepisy polskiej ustawy procesowej o uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności wyroków sądów polubownych oraz zawieranych przed nimi ugód ustępują pierwszeństwa ratyfikowanym umowom międzynarodowym, w szczególności Konwencji nowojorskiej z 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych⁵⁸. W postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności zakres kognicji sądu państwowego jest ograniczony. Jego rola sprowadza się do potwierdzenia faktu wydania przez sąd polubowny orzeczenia podlegającego procedurze stwierdzenia wykonalności, ustalenia czy obowiązek wskazany w jego treści nadaje się do wykonania w drodze egzekucji oraz czy nie zachodzą negatywne przesłanki, które stoją na przeszkodzie potwierdzeniu wykonalności takiego tytułu⁵⁹. Sąd powszechny bada zatem m.in., czy określone w danym akcie normy indywidualno-konkretne nadają się do wykonania w drodze egzekucji⁶⁰. Tym samym, zarówno strona postępowania arbitrażowego powinna we właściwy sposób zidentyfikować, czy dany punkt wyroku arbitrażowego nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, jak również – następnie – taką kontrolę będzie sprawować sąd powszechny rozpatrujący wniosek o nadanie klauzuli. Rodzaj wyroku arbitrażowego determinuje możliwość jego wykonania. Biorąc pod uwagę moment wydania i zakres rozstrzygnięcia, można wyodrębnić wyroki wstępne, częściowe i końcowe. Kwestia wykonalności wyroków końcowych jest najmniej problematyczna. Natomiast wyrok wstępny to orzeczenie, które ma na celu stwierdzenie trafności powództwa co do zasady⁶¹. Trzeba również – jak czyni to piśmiennictwo zagraniczne – odróżnić wyrok wstępny od wstępnego zarządzenia

⁵⁷ T. Ereciński, *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2009, nr 1, s. 65.

⁵⁸ A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 1212.

⁵⁹ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 9 października 2018 r., I AGO 12/18, Legalis nr 1852113.

⁶⁰ J. Pączek, *Przesłanki odmowy wykonywania orzeczeń i ugód arbitrażowych na tle projektu konwencji o międzynarodowym wykonywaniu umów i wyroków arbitrażowych (Projekt z Miami)* – część 1, PPE 2019, nr 3, s. 6, Legalis.

⁶¹ T. Wiśniewski, M. Hauser-Morel [w:] *System prawa prywatnego. Tom VIII. Arbitraż handlowy*, pod red. A. Szumańskiego, Warszawa 2015, s. 613.

(*interlocutory order*). To drugie rozstrzygnięcie nie jest ostatecznym rozstrzygnięciem sporu⁶². W piśmiennictwie amerykańskim traktuje się takie wstępne rozstrzygnięcia jako *less-than-final awards*⁶³. Wyrok częściowy zawiera rozstrzygnięcie *meriti* co do części (niektórych) roszczeń powództwa głównego lub wzajemnego albo też co do całości powództwa głównego lub wzajemnego⁶⁴. Trafnie zauważa się w doktrynie, że niekiedy status „wyroku” nadaje się również rozstrzygnięciom wykraczającym poza merytoryczne orzeczenie co do istoty sprawy⁶⁵. Należy aprobować opowiedzieć się za generalną zasadą, iż – niezależnie od charakteru rozstrzygnięcia – stwierdzenie wykonalności możliwe jest tylko w odniesieniu do rozstrzygnięć merytorycznych, i to takich, które nadają się do wykonania w drodze egzekucji. Na ten temat wypowiadał się Sąd Najwyższy, który analizował kwestię stwierdzenia wykonalności „drugiego częściowego wyroku ostatecznego”, bowiem (pierwszy – przyp. aut.) „częściowy wyrok ostateczny” nie dotyczył materii pozwalającej stwierdzić jego wykonalność⁶⁶. Polskie piśmiennictwo koncentruje się na zagadnieniu stwierdzania wykonalności końcowych wyroków arbitrażowych, mniej uwagi poświęcając wyrokom wstępnym czy częściowym. Kwestię tę warto jednak rozważyć. Jeżeli wyrok wstępny ma zawierać rozstrzygnięcie jedynie „co do zasady”, to należy negatywnie wypowiedzieć się na temat możliwości stwierdzenia jego wykonalności. Odmienienie przedstawia się natomiast zagadnienie związane z usankcjonowaniem częściowych wyroków arbitrażowych w sprawach pracowniczych. Autor niniejszego artykułu uważa, że takiemu wyrokowi można nadać klauzulę wykonalności, jeśli przedmiot rozstrzygnięcia nadaje się do

⁶² T. Bello, *Arbitral Awards: The Legal Requirements and Interlocutory Applications*, Negotiation & Dispute Resolution Journal 2017, t. 18, nr 30, s. 8, źródło: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2972591 (dostęp: 27.01.2022).

⁶³ K.M. Blankley, *Did the Arbitrator Sneeze? Do Federal Courts Have Jurisdiction Over Interlocutory Awards in Class Action Arbitrations?* Vermont Law Review 2010, t. 34, nr 493, s. 494.

⁶⁴ T. Wiśniewski, M. Hauser-Morel [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 613.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Postanowienie SN z dnia 2 marca 2017 r., V CSK 392/16, Legalis nr 1587117.

wykonania w drodze egzekucji. Hipotetycznie może się bowiem okazać, że jedynie wyrok częściowy zawiera takie rozstrzygnięcia (gdy np. wyrok końcowy zawiera tylko rozstrzygnięcia podlegające uznaniu). Wskazując na konkretne typy roszczeń z zakresu prawa pracy, można stwierdzić wykonalność tych wyroków arbitrażowych, które dotyczą świadczeń pieniężnych (związanych m.in. z wynagrodzeniem za pracę, odszkodowaniami, odprawami, premiami, ekwiwalentami, ochroną dóbr osobistych – jeśli zasądzono z tego tytułu roszczenie podlegające wykonaniu).

b) Wykonalność postanowień w przedmiocie zabezpieczenia roszczeń w sprawach pracowniczych, dochodzonych w postępowaniu arbitrażowym

Specyfika postępowania zabezpieczającego w postępowaniu przed sądem polubownym polega na tym, że strona może żądać jego udzielenia zarówno przez trybunał arbitrażowy, jak i sąd państwowy. Z art. 730 § 1 k.p.c. wynika m.in., że w każdej sprawie podlegającej rozpoznaniu przez sąd polubowny można żądać udzielenia zabezpieczenia. W doktrynie wskazuje się, iż z dyspozycji przywołanego przepisu nie wynika jednoznacznie, czy takiego zabezpieczenia może udzielić jedynie sąd państwowy, czy również (w drodze analogii) sąd polubowny. Powołując się na wykładnię systemową, dopuszcza się ewentualność wydania postanowienia o zabezpieczeniu również przez sąd polubowny⁶⁷. Wydaje się jednak, że taka interpretacja nie jest trafna. Systemowo bowiem art. 734 k.p.c. *explicite* przewiduje, że udzielanie zabezpieczenia następuje na podstawie postanowienia sądu państwowego. Co więcej, w znaczeniu ustrojowym sąd polubowny nie jest sądem. Przy zastosowaniu rozszerzającej wykładni tego przepisu nie można więc przyznać arbitrom uprawnienia do udzielenia zabezpieczenia, działając na podstawie art. 734 k.p.c. Z kolei w świetle art. 735¹ k.p.c. oraz art. 739 i nast. k.p.c.

⁶⁷ T. Wiśniewski, M. Hauser-Morel [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 578.

nie budzi wątpliwości, iż rozstrzygnięcie sądu państwowego w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia ma postać postanowienia. Gdyby intencją prawodawcy było wprost wyposażenie trybunału arbitrażowego w kompetencję do udzielenia zabezpieczenia już w ogólnych przepisach o postępowaniu zabezpieczającym, to przesądziłby o tym w regulacji ustawowej. Prawodawca wprowadził natomiast do przepisów o postępowaniu przed sądem polubownym dwie instytucje procesowe. Pierwsza z nich to udzielenie zabezpieczenia przez sąd państwowy, jeśli spór został poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (art. 1161 § 1 k.p.c.). Druga to wyposażanie sądu polubownego w uprawnienie do udzielenia zabezpieczenia, gdy strony sporu nie wyłączyły umownie takiej kompetencji (art. 1181 § 1 k.p.c.). Warunkiem udzielenia zabezpieczenia jest uprawdopodobnienie roszczenia przez stronę żądającą jego udzielenia. W doktrynie wskazuje się również, że warunkiem udzielenia zabezpieczenia jest wykazanie interesu prawnego⁶⁸. Charakter drugiej z wymienionych instytucji jest jednak niejasny, i to nawet jeśli chodzi o jej nazewnictwo. W przeciwieństwie do art. 1181 § 1 k.p.c., z treści art. 1181 § 3 k.p.c. wynika, że sąd polubowny wydaje postanowienie w przedmiocie „tymczasowego środka zabezpieczającego”. Podlega ono wykonaniu po nadaniu klauzuli wykonalności przez sąd. Przesłanki jej nadania (i odmowy) są takie same, jak przy nadawaniu wykonalności wyrokom arbitrażowym⁶⁹. Trafny jest zatem pogląd T. Wiśniewskiego i M. Hauser-Morel, że jeśli już zabezpieczenia udziela trybunał arbitrażowy, to *per se* nie może on podejmować żadnych czynności, które wymagają stosowania środków przymusu państwowego⁷⁰. Autor niniejszego artykułu chciałby natomiast zwrócić uwagę, że jakkolwiek literalnie nie wynika to z zestawienia art. 1181 § 1 i art. 1181 § 3 k.p.c., to jednak mowa o tej samej instytucji.

⁶⁸ A. Pachla, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym w Polsce – zarys aktualnej problematyki*, Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne 2019, nr 28, s. 144.

⁶⁹ R. Morek, A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1181*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021, Legalis.

⁷⁰ T. Wiśniewski, M. Hauser-Morel [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 578.

Prawodawca wadliwie dokonał w art. 1181 § 3 k.p.c. literalnej transpozycji anglosaskiej instytucji tymczasowego środka zabezpieczającego (*interim measure*). Funkcjonuje ona zresztą w międzynarodowym ustawodawstwie arbitrażowym (nawet jeśli mowa o *soft law*). Artykuł 17 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (tzw. Ustawa Modelowa UNCITRAL) przewiduje kompetencję trybunału arbitrażowego do wydania tymczasowego środka zabezpieczającego. Może on mieć zarówno postać wyroku (trafnie uznaje się, że w praktyce zbliża to taki środek do wyroku częściowego)⁷¹ albo inną. Szczególną rolę odgrywają rozstrzygnięcia (postanowienia) wstępne (*preliminary orders*), o których mowa w art. 17 B i 17 C Ustawy Modelowej. Słusznie zatem wskazuje się w polskim piśmiennictwie, że podstawę udzielenia zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu arbitrażowym stanowi ustawa procesowa i regulaminy instytucji arbitrażowych⁷². W doktrynie zagranicznej podkreśla się natomiast, że wspomniane regulaminy arbitrażowe nie wprowadzają jednolitych standardów stosowania tymczasowych środków zabezpieczających (podobnie jak klauzule arbitrażowe)⁷³. Należy zatem dopuścić na gruncie polskiej ustawy procesowej możliwość wydania postanowienia o zabezpieczeniu w związku z dochodzonymi w arbitrażu roszczeniami z zakresu prawa pracy. Artykuł 1188 § 3 k.p.c. uzależnia wykonalność postanowienia o zabezpieczeniu wydanego przez arbitrów od nadania klauzuli wykonalności przez sąd powszechny. Tym samym, wbrew dyspozycji art. 730 § 1 k.p.c., w praktyce okazuje się, że nie każda sprawa cywilna uzyska zabezpieczenie udzielone przez sąd polubowny. Chodzi jedynie o roszczenia nadające się do wykonania w drodze egzekucji.

5. Podsumowanie i wnioski końcowe

Badania zaprezentowane w niniejszym opracowaniu pozwalają na skonfrontowanie przedstawionych na wstępie tez badawczych z zebrany materiałem.

⁷¹ *Ibidem*, s. 580.

⁷² A. Pachla, *op. cit.*, s. 141.

⁷³ J.F. Sanchez, *Applying the Model Law's Standard for Interim Measures in International Arbitration*, *Journal of International Arbitration* 2020, t. 37, nr 1, s. 53.

Afirmatywnie można wypowiedzieć się na temat tezy, że sąd polubowny wydaje w prawach pracowniczych orzeczenia nadające się do wykonania w drodze egzekucji. Mają one postać wyroków bądź postanowień wydanych w postępowaniu zabezpieczającym. Wspólną cechą tych rozstrzygnięć jest jednak konieczność nadania im klauzuli wykonalności. Specyfika roszczeń, które mogą być dochodzone w sprawach pracowniczych, determinuje wąski katalog tych z nich, które będzie można egzekwować. Trafnie przyjmuje się w doktrynie, że nie istnieje domniemanie stosunku pracy⁷⁴. Jest wiele roszczeń w sprawach pracowniczych, które mają charakter niepieniężny i których nie da się egzekwować (np. roszczenie o przywrócenie do pracy). Natomiast nieliczne orzeczenia w sprawach z zakresu prawa pracy pozwalają na nadanie im klauzuli wykonalności, co czyniłoby z nich tytuły wykonawcze. Jednak nawet w sprawie o tak kluczowym znaczeniu jak sprawa o przywrócenie do pracy, sąd polubowny nie mógłby udzielić zabezpieczenia. Nie można bowiem egzekwować takiego roszczenia z wykorzystaniem środków przymusu państwa. Konkluzja ta jest uzasadniona nawet przy założeniu, że sprawa o przywrócenie do pracy ma zdatność arbitrażową.

Nietrafne natomiast jest założenie, że nie istnieją zasadnicze odrębności w wykonywaniu orzeczeń w sprawach z zakresu prawa pracy wydawanych przez sądy polubowne i sądy państwowe. Wyrok sądu polubownego nie korzysta z waloru rygoru natychmiastowej wykonalności, który można nadać wyrokowi sądu państwowego. Wyrok, wydany zarówno przez sąd państwowy, jak i polubowny, musi być opatrzony klauzulą wykonalności. W przeciwnym razie nie ma możliwości jego przymusowej egzekucji. Przesłanki odmowy nadania klauzuli wykonalności wyrokowi sądu państwowego przewidują przepisy ustawy procesowej o postępowaniu egzekucyjnym. Z kolei odmowa nadania klauzuli wykonalności wyrokom arbitrażowym jest uzasadniona względami, o których stanowi

⁷⁴ I. Gil, E. Marszałkowska-Krześ, *Sprawa gospodarcza. Kognicja sądów w sprawach gospodarczych*, Wrocław 2000, s. 60 z powołanym tam wyrokiem WSA w Gdańsku z dnia 21 marca 2018 r., I SA/Gd 1565/17, Legalis nr 1789219.

art. 1214 § 3 k.p.c. oraz art. 1215 § 2 k.p.c. (w odniesieniu do wyroków zagranicznych). Postanowienie sądu polubownego o zabezpieczeniu, które ma być wykonane w drodze egzekucji, każdorazowo wymaga zaopatrzenia go w klauzulę wykonalności. To może znacząco wydłużać cały proces uzyskania zabezpieczenia i rzutować na jego iluzoryczność.

Łukasz Wydra, doktorant w Zakładzie Postępowania Cywilnego WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego, ORCID: 0000-0002-0872-501X; adwokat

Literatura przedmiotu

- Banasik P., Morawska S. (red.), *Pozasądowe sposoby dochodzenia wierzytelności* [w:] *Metodyka postępowania przedsiębiorcy w sprawach wierzytelności przeterminowanych*, Warszawa 2021, Legalis.
- Baran K.W., *Pracodawca jako strona w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2015, t. XXIV, nr 3.
- Bąba M., *Zapis na sąd polubowny w sporach z zakresu prawa pracy*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2009, nr 4.
- Bello T., *Arbitral Awards: The Legal Requirements and Interlocutory Applications*, *Negotiation & Dispute Resolution Journal* 2017, t. 18, nr 30.
- Bełczacki R.M., Wiśniewski T., *Wszczęcie postępowania o uznanie albo stwierdzenie wykonalności wyroku zagranicznego sądu arbitrażowego na podstawie Konwencji nowojorskiej*, Warszawa 2017, LexOmega.
- Biliński M., Jaś-Nowopolska M., Zinkiewicz O. (red.), *Arbitraż sportowy*, Warszawa 2019.
- Blankley K.M., *Did the Arbitrator Sneeze? Do Federal Courts Have Jurisdiction Over Interlocutory Awards in Class Action Arbitrations?* *Vermont Law Review* 2010, t. 34, nr 493.
- Błaszczak Ł., *Wyrok arbitrażowy nieistniejący w postępowaniu o uznanie i stwierdzenie wykonalności (wybrane zagadnienia)*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2009, nr 1.
- Błaszczak Ł., *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
- Budniak-Rogała A., *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015.
- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Bury B., Nawrocki M. (red.), *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy*, Kraków 2019.
- Diehl M., Jędrzejczyk D., *Uгода w postępowaniu arbitrażowym – praktyczne aspekty*, *Biuletyn Arbitrażowy* 2021, nr 27.
- Ereciński T., *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2009, nr 1.
- Figuła P., *Zdatność ugodowa a zdatność arbitrażowa – analiza relacji na tle Kodeksu postępowania cywilnego*, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny. Review of Law Business and Economics* 2018, nr 44/1.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., Aniukiewicz T. (red.), *Zażalenie w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2020, Legalis.
- Jankowski J. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.
- Kała D.P., *O relacjach między sądownictwem państwowym a polubownym w znaczeniu wąskim*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2021, nr 1(17).

Kała D.P., *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń z zakresu prawa pracy na podstawie Rozporządzenia Bruksela I (zagadnienia wybrane)* [w:] *Transgraniczność stosunku pracy*, pod red. M. Mościckiego, B. Bomanowskiego, Lublin 2015.

Kałużny T., *Zapis na sąd polubowny jako podstawa współczesnego rozstrzygania sporów sądowych*, Białystok 2016.

Lichoń K., *Obowiązywanie zasady równości stron w postępowaniu przed sądem polubownym*, *Folia Iuridica Wratislaviensis* 2018, nr 2.

Lichoń K.A., *Ochrona konsumenta w postępowaniu medacyjnym i arbitrażowym*, Warszawa 2020.

Łaszczyk M., *Kilka uwag o obowiązkach, niezależności i bezstronności arbitrów* [w:] *Arbitraż i mediacja. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Tynelowi*, pod red. M. Łaszczyka, M. Furtka, S. Pieckowskiego, J. Poczubota, A. Szumańskiego, M. Tomaszewskiego, Warszawa 2012.

Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 2020, Legalis.

Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis.

Mazur H., *Z problematyki umów prorogacyjnych w sprawach z zakresu prawa pracy*, *Roczniki Administracji i Prawa* 2015, nr 1.

Orecki M., *Próba porównania kosztów prowadzenia i rozwiązywania sporów w ramach alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR) oraz przed sądem państwowym*, *Konsultant* 2021, nr 7.

Pachla A., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym w Polsce – zarys aktualnej problematyki*, *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne* 2019, nr 28.

Paczoska D., *Zdatność arbitrażowa w prawie polskim i szwajcarskim. Analiza prawnoporównawcza*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2010, nr 7.

Pasko K., Zarówna A., *Specyfika wyroku sądu polubownego*, *Biuletyn Arbitrażowy* 2015, nr 22.

Pawlak P., Sidor M., *Celowość utrzymania odrębności w postępowaniach z zakresu prawa pracy*, *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2017, nr 1.

Pączek J., *Przestanki odmowy wykonywania orzeczeń i ugód arbitrażowych na tle projektu konwencji o międzynarodowym wykonywaniu umów i wyroków arbitrażowych (Projekt z Miami) – część 1*, *PPE* 2019, nr 3, Legalis.

Pietraszewski M., *Zdatność arbitrażowa sporu w świetle najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2011, nr 2(14).

Rylski P. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis.

Rzewuski M. (red.), *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.

Sierocka I., *Postępowanie medacyjne w sprawach z zakresu prawa pracy*, *Białostockie Studia Prawnicze* 2016, nr 21.

Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019 Legalis.

Szumański A. (red.), *System prawa prywatnego. Tom VIII. Arbitraż handlowy*, Warszawa 2015.

Wydra Ł., *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych (uchwałowych) po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza*. 2020, z. III/29.

Zieliński A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.

Akty prawne

Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dnia 20 grudnia 2012 r., L 351/1).

UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (UNITED NATIONS PUBLICATION, ISBN 978-92-1-133773-0).

Orzecznictwo

Wyrok SA w Gdańsku z dnia 9 lipca 1996 r., I ACr 560/96, źródło: https://arbitraz.laszczyk.pl/orzecznictwo/384,wyrok_sadu_apelacyjnego_w_gdansk_z_dnia_9_lipca_1996_r_i_acr_560_96.html.

Wyroku SA w Gdańsku z dnia 29 marca 2010 r., I ACz 277/10, źródło: https://arbitraz.laszczyk.pl/_orzecznictwo/en_430/Postanowienie_Sadu_Apelacyjnego_w_Gdansk_z_29_mar.pdf.

Wyrok SN z dnia 16 grudnia 2010 r., I CSK 112/10, Legalis nr 316830.

Wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 416/11, Legalis nr 482573.

Wyrok SN z dnia 18 grudnia 2014 r., III PK 47/14, Legalis nr 1187037.

Uchwała SN z dnia 28 września 2016 r., III CZP 40/16, Legalis nr 1507247.

Postanowienie SN z dnia 2 marca 2017 r., V CSK 392/16, Legalis nr 1587117.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 13 grudnia 2017 r., I ACa 1278/17, Legalis nr 1789090.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 9 października 2018 r., I AGO 12/18, Legalis nr 1852113.

Postanowienie SN z dnia 27 marca 2019 r., V CSK 107/18, Legalis nr 1899927.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Odpowiedzialność karna komornika sądowego

Sebastian Kowalski

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Glosa do uchwały 7 sędziów**
Sądu Najwyższego w sprawie III CZP
60/19 (częściowo krytyczna)

Glosa zawiera omówienie stanowiska zajętego przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały w sprawie III CZP 60/19. W treści uzasadnienia Sąd Najwyższy zmodyfikował zasady prowadzenia postępowania egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi pauliańskiemu. Choć autor glosy wyraża aprobatę dla kierunku, w którym dokonano zmian, to jednak krytycznie odnosi się do niektórych poglądów wyrażonych przez Sąd Najwyższy, a przede wszystkim przemilczenia wpływu treści uchwały na toczące się wedle dotychczasowych zasad postępowania egzekucyjne. Oprócz zaprezentowania stanowiska Sądu Najwyższego glosa zawiera spostrzeżenia dotyczące praktyki zabezpieczenia powództwa pauliańskiego przez sądy i postulat zmian w tym zakresie oraz propozycje czynności procesowych, które umożliwią przeprowadzenie postępowań egzekucyjnych przy uwzględnieniu modelu zaprezentowanego w uzasadnieniu przedmiotowej uchwały.

Słowa kluczowe: skarga pauliańska, tytuł wykonawczy, zabezpieczenie powództwa

SUMMARY **Gloss to the Resolution**
of 7 Judges of the Supreme Court in the
Case III CZP 60/19 (Partly Critical)

The gloss contains the analysis of the position taken by the Supreme Court in the justification of resolution in the case III CZP 60/19. In the content of the justification, the Supreme Court modified the rules of conducting enforcement proceedings against a pauliana debtor. Although the author of the gloss expresses his approval for the direction of changes, he is critical of certain ideas expressed by the Supreme Court, in particular the failure to take into account the impact of the content of the resolution on proceedings that are pending according to present rules. In addition to the presentation of the position of the Supreme Court, the gloss contains observations of the practice of granting a security of pauliana claims by courts and a postulate of changes in this regard as well as proposals of trial actions that will enable conducting enforcement proceedings using the model presented in the justification of the resolution.

Keywords: pauliana claim, enforcement title, security of claim

Glosa do uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 60/19 (częściowo krytyczna)

I. Wstęp

Niedawno zostało opublikowane uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 60/19. Sentencja uchwały nie świadczy o tym, jak przełomowe stanowisko zawarte jest w uzasadnieniu rozstrzygnięcia. W prasie i portalach prawniczych pojawiły się już pierwsze wzmianki dotyczące poruszanych w niniejszej glosie kwestii. Po przeczytaniu jedynie sentencji uchwały Sądu Najwyższego mogłoby się wydawać, że w egzekucji z majątku dłużnika pauliańskiego niewiele się zmieni. Jednakże zmieni się bardzo dużo. Dla sądów, komorników sądowych oraz pełnomocników dużo istotniejsza jest treść uzasadnienia uchwały. Wynika z niej przede wszystkim to, że wyrok uwzględniający powództwo w sprawie ze skargi pauliańskiej stanowi tytuł egzekucyjny, a w postępowaniu egzekucyjnym, w którym egzekucję skierowano do majątku osoby trzeciej, czyli pozwanego w sprawie z powództwa ze skargi pauliańskiej, pozwany ma status dłużnika. Sąd Najwyższy

zrewidował i odrzucił zatem wcześniejsze poglądy dotyczące podstawy prowadzenia egzekucji wobec dłużnika pauliańskiego oraz jego statusu w tym postępowaniu. Wiele uwagi poświęcono również omówieniu, jak powinno brzmieć rozstrzygnięcie w sprawie ze skargi pauliańskiej. Zmieni się ponadto pozycja wierzyciela pauliańskiego.

W dalszej części niniejszej glosy skupiono się na praktycznych aspektach przyjętego zapatrywania.

2. Egzekucja wobec dłużnika pauliańskiego przed wydaniem uchwały w sprawie III CZP 60/19

Dotychczas przyjmowano, że postępowanie egzekucyjne z części majątku dłużnika pauliańskiego wskazanym w wyroku uwzględniającym powództwo ze skargi pauliańskiej prowadzi się na podstawie tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi i wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie¹. Oznaczało to, że wierzyciel był zmuszony do przeprowadzenia postępowań przeciwko własnemu dłużnikowi w celu uzyskania tytułu wykonawczego w sprawie o zapłatę oraz przeciwko osobie trzeciej (dłużnikowi pauliańskiemu), której dłużnik przekazał korzyść majątkową w warunkach art. 527 k.c. Jedynie orzeczenie w sprawie o zapłatę stanowiło tytuł egzekucyjny, który był zaopatrywany w klauzulę wykonalności. Wyrok uwzględniający powództwo pauliańskie traktowano jako orzeczenie konstytutywne, nieobejmujące obowiązku dłużnika pauliańskiego, a przez to niestanowiące tytułu egzekucyjnego. Przyjmowano, że zobowiązanie osoby trzeciej względem wierzyciela do znoszenia egzekucji z określonych przedmiotów majątkowych powstaje *ex lege* z chwilą uprawomocnienia się wyroku². Jeśli w chwili dokonania czynności fraudacyjnej przez dłużnika wierzyciel nie dysponował jeszcze tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi, wierzyciel był zmuszony wytoczyć powództwo o zapłatę oraz odrębny

¹ Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013/6/80.

² Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 1997 r., I CZ 176/97, Lex nr 1226930.

proces ze skargi pauliańskiej przeciwko osobie trzeciej, która uzyskała od dłużnika korzyść majątkową. Kolejność uzyskania dwóch orzeczeń – tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi oraz wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie – była dowolna. Na potrzeby skargi pauliańskiej sądy nie wymagały stwierdzenia wierzytelności tytułem wykonawczym³. Wiązało się to jednak z koniecznością dowodzenia w ramach tego postępowania istnienia wierzytelności i jej wysokości. Ostatecznie wszczęcie egzekucji z oznaczonej części majątku osoby trzeciej warunkowane było potwierdzeniem istnienia wierzytelności w sprawie przeciwko dłużnikowi. Z tego względu sytuacje, w których sądy rozpatrywały powództwa ze skargi pauliańskiej skierowane przez powodów niedysponujących tytułami wykonawczymi przeciwko dłużnikom, były stosunkowo rzadkie. Regułą było również to, że do stwierdzania niewypłacalności dłużnika, a często również ujawnienia podjęcia przez niego nielojalnej względem wierzyciela czynności, dochodziło w ramach postępowania egzekucyjnego.

Konsekwentnie w postępowaniu egzekucyjnym status dłużnika przysługiwał osobie, przeciwko której nadano klauzulę wykonalności. Klauzulę wykonalności wydawano przeciwko dłużnikowi w sprawie o zapłatę. Osobę trzecią, wobec której wydano wyrok ze skargi pauliańskiej, najczęściej uznawano za uczestnika postępowania egzekucyjnego⁴. Wynikało to jednak bardziej z konieczności choćby minimalnego zabezpieczenia jej interesów niż z przepisów k.p.c. Status uczestnika nie zapewniał jej możliwości wytoczenia powództwa opozycyjnego, które przysługuje dłużnikowi. Utrudniało to obronę w wypadku następczego wygaśnięcia wierzytelności chronionej wyrokiem ze skargi pauliańskiej. Niedorzeczność statusu dłużnika pauliańskiego w postępowaniu egzekucyjnym najlepiej obrazowały sytuacje w ramach postępowania egzekucyjnego z nieruchomości. Z uwagi na to, że egzekucję kierowano

³ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 maja 2013 r., I ACa 113/13, Lex nr 1378844; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 25 września 2013 r., I ACa 788/13, Lex nr 1392158; wyrok SA w Krakowie z dnia 1 października 2018 r., I AGa 11/18, Lex nr 2668670.

⁴ Wyrok SN z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17, Lex nr 2389558; zob. też J. Jankowski, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1992.

przeciwko byłemu właścicielowi nieruchomości (dłużnikowi, który wyzbył się nieruchomości), to jemu powierzano wykonywanie zarządu na czas prowadzenia postępowania egzekucyjnego (art. 931 § 1 k.p.c.). Należy zaznaczyć, że uwzględnienie skargi pauliańskiej nie ma wpływu na ważność fraudacyjnej czynności prawnej. Poza przypadkami, w których fraudacyjna czynność prawna była jedynie pozorna i stanowiła wyłącznie próbę uniknięcia odpowiedzialności, dłużnik faktycznie nie władał nieruchomością. Wpływało to również na aktywność dłużników w postępowaniach egzekucyjnych. Ta zależała od sytuacji faktycznej – w jednych postępowaniach (w tych, w których umowa przenosząca własność nieruchomości rzeczywiście nie była realizowana) byli właściciele nadal przejawiali inicjatywę, będąc zainteresowani choćby w spieniężeniu nieruchomości za jak najwyższą cenę; w innych postępowaniach właściciele po wytransefowaniu nieruchomości pozostawali bierni. Osobie trzeciej (dłużnikowi pauliańskiemu) – faktycznie zainteresowanej postępowaniem egzekucyjnym i adresatowi przymusu egzekucyjnego – jako wyłącznie uczestnikowi postępowania egzekucyjnego przysługiwały skromniejsze narzędzia niż osobie ze statusem dłużnika, którego majątku nie dotyczyła egzekucja.

Charakter wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie rzutował również na pozycję wierzyciela. W przeszłości Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wierzyciel, któremu przysługuje przewidziane w art. 532 k.c. uprawnienie do dochodzenia zaspokojenia z przedmiotów majątkowych znajdujących się w majątku osoby trzeciej, nie może na podstawie tytułu wykonawczego wydanego przeciwko dłużnikowi oraz wyroku uwzględniającego skargę pauliańską wszcząć egzekucji przeciwko osobie trzeciej w celu zaspokojenia wierzytelności chronionej skargą pauliańską ani przyłączyć się do takiej egzekucji⁵. W skutek tego wierzyciel pauliański nie mógł uczestniczyć w podziale sumy uzyskanej z egzekucji składnika majątkowego wskazanego w wyroku uwzględniającym

⁵ Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013/6/80.

powództwo pauliańskie, lecz spieniężonego na wniosek wierzycieli osobistych dłużnika pauliańskiego (art. 1036 § 1 pkt 1 k.p.c.).

3. Egzekucja wobec dłużnika pauliańskiego po wydaniu uchwały w sprawie III CZP 60/19

Powyższe kwestie skłoniły Sąd Najwyższy do przemodelowania charakteru wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie oraz praktyki prowadzenia postępowań egzekucyjnych w stosunku do dłużników pauliańskich. Sąd Najwyższy zauważył, że dotychczasowe zapatrywania naruszają zasadę zabezpieczenia interesów osób najbardziej zainteresowanych egzekucją z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły.

Przed ogłoszeniem głosowanej uchwały Sąd Najwyższy i sądy powszechne zwracały uwagę, że sentencja wyroku wydanego na podstawie art. 527 § 1 k.c. zawsze musi określać wierzytelność, ochronie której ma on służyć pod względem przedmiotowym i podmiotowym⁶. Przez określenie wierzytelności pod względem podmiotowym rozumiano obowiązek wskazania w sentencji wyroku osoby wierzyciela pokrzywdzonego na skutek czynności dłużnika. Określenie wierzytelności pod względem przedmiotowym oznaczało zawarcie w sentencji wyroku opisu wierzytelności oraz jej wysokości. Wymagane było także wskazanie przedmiotów majątkowych, do których może zostać skierowana egzekucja w razie uwzględnienia powództwa pauliańskiego.

Konieczność określenia tych elementów w sentencji wyroku przekładała się też na obowiązek odpowiedniego ukształtowania żądania pozwu. Rygoryzm, z jakim sądy podchodziły do obowiązku określenia w żądaniu pozwu wierzytelności, której ochrony domagał się powód, był różny. Za przeważający uznaje się pogląd, że brak określenia przez

⁶ Wyrok SN z dnia 5 czerwca 2002 r., II CKN 1336/00, Lex nr 55083; wyrok SN z dnia 20 lutego 2015 r., V CSK 305/14, Lex nr 1677141; wyrok SN z dnia 16 września 2021 r., V CSKP 108/21, Lex nr 3253701.

powoda w żądaniu przedmiotowej wierzytelności powodował oddalenie powództwa⁷. Można było jednak spotkać się z praktyką traktowania nieokreślenia wierzytelności jako braku formalnego pozwu. Wówczas wymaganie przez sądy sprecyzowania żądania pozwu było sankcjonowane jedynie zwrotem pozwu. Część sądów podchodziła do tej kwestii znacznie mniej rygorystycznie i z urzędu doprecyzowywała w sentencji wyroku wierzytelność podlegającą ochronie, zwłaszcza że z reguły wynikało to w bardziej lub mniej dokładny sposób z uzasadnienia pozwu⁸. Po nadaniu wyrokowi w sprawie z powództwa pauliańskiego waloru tytułu egzekucyjnego kwestia ta nabrała dodatkowego znaczenia. Odpowiednie opisanie wierzytelności i przedmiotów majątkowych, z których może być prowadzona egzekucja, stanowi granicę odpowiedzialności dłużnika pauliańskiego. Sąd Najwyższy przyjął, że nawet brak określenia wierzytelności i przedmiotów, do których może być prowadzona egzekucja w pozwie nakłada na sąd obowiązek zawarcia z urzędu w sentencji stosownego opisu wierzytelności i wskazania tych przedmiotów. Sąd Najwyższy nawiązał w ten sposób do wcześniej omówionego nurtu w orzecnictwie dopuszczającego taką możliwość, zupełnie pomijając jednak drugi z kierunków, który wydaje się być dominujący. Zignorowano argumenty przemawiające za drugim ze stanowisk, przede wszystkim takie, że oznaczenie przez sąd wierzytelności, z której wynika żądanie, naruszałoby zasadę równości stron i stanowiłoby wkroczenie sądu w sferę kształtowania treści powództwa⁹. Można się spodziewać, że przedmiotowa uchwała nie zamknie dyskusji w tym zakresie.

Zadanie opisanie wierzytelności w sposób odpowiadający wymogom stawianym przez Sąd Najwyższy jest prostsze w przypadku dysponowania przez wierzyciela tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi.

⁷ Wyrok SN z dnia 16 września 2021 r., V CSKP 108/21, Lex nr 3253701; wyrok SO w Łodzi z dnia 15 maja 2017 r., III Ca 23/17, Lex nr 2420075; wyrok SN z dnia 13 października 2010 r., I CSK 594/09, Lex nr 787433; wyrok SA w Warszawie z dnia 6 lutego 2020 r., V ACa 232/19, Lex nr 3263150.

⁸ Wyrok SN z dnia 29 listopada 2017 r., II CSK 86/17, Lex nr 2417587; wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2019 r., II CSK 105/18, Lex nr 2648681.

⁹ Wyrok SN z dnia 16 września 2021 r., V CSKP 108/21, Lex nr 3253701.

W razie zupełnej bezskuteczności egzekucji w stosunku do dłużnika w chwili składania pozwu wystarczające wydaje się nawiązanie do istniejącego tytułu wykonawczego. W przypadku częściowego zaspokojenia wierzytelności wynikającej z tytułu wykonawczego zaistnieje konieczność oznaczenia jej wysokości na chwilę składania pozwu pauliańskiego. Bezskutecznością objęta jest jedynie czynność prawna dłużnika maksymalnie do rozmiarów konkretnej wierzytelności przysługującej wierzycielowi¹⁰. W wypadku niedysponowania w chwili inicjowania postępowania ze skargi pauliańskiej tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi szczegółowe określenie wierzytelności będzie wymagało wskazania jej źródła (na przykład wskazania nazwy, daty i miejsca zawarcia umowy), stron oraz wysokości wierzytelności. Nie będzie przy tym wystarczające wskazanie jedynie wysokości należności głównej – należy określić również wysokość należności ubocznych. Odsetki mogą zostać opisane przez wskazanie, od jakiej kwoty mają być naliczone, za jaki okres i w jakiej wysokości przysługują.

Sąd Najwyższy odrzucił ścieżkę żądania od dłużnika pauliańskiego zapłaty. Wyjątkiem może być sytuacja, w której przedmiotem czynności fraudacyjnej są pieniądze, jednak kwestia ta nie została rozstrzygnięta w sposób stanowczy. Sąd Najwyższy wskazał jedynie na taką możliwość. Konieczność dokładnego określenia wierzytelności i nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi w sprawie ze skargi pauliańskiej nie oznacza również, że zrezygnowano z obowiązku dysponowania przez wierzyciela pauliańskiego – w chwili wszczęcia postępowania egzekucyjnego wobec osoby trzeciej (dłużnika pauliańskiego) – tytułem wykonawczym w stosunku do dłużnika. Sąd Najwyższy przyjął koncepcję dwóch tytułów wykonawczych. Zastrzegł, że wyrok uwzględniający powództwo pauliańskie spełnia wymagania tytułu egzekucyjnego i może stanowić samodzielłą podstawę egzekucji z majątku osoby trzeciej po nadaniu przeciwko

¹⁰ Wyrok SN z dnia 13 lutego 1970 r., III CRN 546/99, OSN 1970/10/192; uchwała SN z dnia 11 października 1995 r., III CZP 139/95, OSNC 1996/1/17; wyrok SN z dnia 2 lutego 2000 r., II CKN 236/99, Lex nr 1674435; wyrok z dnia 5 czerwca 2002 r., II CKN 1336/00, Lex nr 55083.

niej klauzuli wykonalności, pod warunkiem uzyskania przez wierzyciela tytułu wykonawczego w stosunku do dłużnika (por. art. 786 k.p.c.). Ta część uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego jest istotna dla praktyki, pozostaje jednak nieczytelna. Można domniemywać, że Sąd Najwyższy dopuszcza możliwość złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko osobie trzeciej wyłącznie na podstawie wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie. Stąd położony w uzasadnieniu uchwały nacisk na szczegółowy opis chronionej wierzytelności, wskazujący na granice odpowiedzialności dłużnika pauliańskiego. Obowiązek przedstawienia wyroku w sprawie o zapłatę przeciwko dłużnikowi powstaje na etapie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności wyrokowi zapadłemu przeciwko dłużnikowi pauliańskiemu. Sąd Najwyższy nawiązał tutaj do art. 786 k.p.c., jednakże takie rozwiązanie budzi liczne kontrowersje. Sąd Najwyższy nie wyjaśnił, skąd wywiódł obowiązek przedstawienia tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi na etapie postępowania klauzulowego¹¹. Dyskusyjne jest również przyjęcie, że istnienie orzeczenia zasądzającego świadczenie pieniężne przeciwko dłużnikowi stanowi zdarzenie w rozumieniu art. 786 k.p.c. W sytuacji, w której sąd nie wskaże w sentencji wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie tytułu wykonawczego w sprawie o zapłatę, lecz przedstawi chronioną wierzytelność w sposób opisowy, problematyczne okaże się powiązanie treści wyroku uwzględniającego powództwo ze skargi pauliańskiej z orzeczeniem przewidującym obowiązek zapłaty. Z treści orzeczenia w sprawie o zapłatę nie wynika, z jakiego stosunku prawnego zasądzono kwotę¹².

¹¹ Nieprzejrzysta redakcja zdania uzasadnienia uchwały zakończona odwołaniem się do art. 786 k.p.c. i brak rozwinięcia myśli powoduje trudności w odczytaniu intencji Sądu Najwyższego; we wcześniejszej części motywów uchwały Sąd Najwyższy zastrzegł jednak, że wierzyciel pauliański, chcąc zaspokoić się z przedmiotów, o których mowa w art. 532 k.c., powinien dysponować nie tylko tytułem wykonawczym w stosunku do swojego dłużnika, lecz także przeciwko osobie trzeciej, który stanowiłby podstawę prowadzenia egzekucji z przedmiotów należących do majątku tej osoby.

¹² Praktyka w tym zakresie może rozwinąć się różnie. O ile sprawa o powództwo pauliańskiego oraz sprawa o zapłatę były prowadzone przez ten sam sąd, to istnieje możliwość szybkiego wglądu w akta w sprawę o zapłatę; jeśli takiej możliwości nie

Należy przy tym zaznaczyć, iż dotychczas przy tak sformułowanym wyroku w sprawie z powództwa pauliańskiego z tego typu problemami wierzyciel pauliański musiał liczyć się na etapie wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Problem ten przeniesiono obecnie jedynie na etap postępowania klauzulowego.

Biorąc pod uwagę, że najczęściej sądy przy opisie wierzytelności nadal będą nawiązywać do wcześniej zapadłego orzeczenia w sprawie o zapłatę przeciwko dłużnikowi, można się spodziewać, iż w praktyce wierzyciele obok wyroku uwzględniającego skargę pauliańską w dalszym ciągu będą przedkładać komornikom sądowym orzeczenia stwierdzające obowiązek zapłaty przez dłużnika. Niekoniecznie będzie to jednak tytuł wykonawczy w oryginale, ponieważ ten zostanie złożony wraz wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności do akt sądowych. Warto zauważyć, że w postanowieniu z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 2/19, przekazującym zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia w składzie 7 sędziów Sądu Najwyższego, odnotowano pogląd, iż wyrok wydany w procesie ze skargi pauliańskiej jest konstytutywny, bowiem kształtuje stosunek obligacyjny i jednocześnie jest wyrokiem zasądzającym od osoby trzeciej na rzecz wierzyciela niezaspokojone świadczenie, do którego był zobowiązany dłużnik¹³. W uzasadnieniu uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne odrzucono ten nurt w orzecznictwie. Ponadto Sąd Najwyższy, opisując efekt wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie w proponowanym modelu, zaznaczył, że wypływa z niego zezwolenie dla wierzyciela na dochodzenie zaspokojenia z przedmiotów, które wyszły z majątku dłużnika lub do niego nie weszły i skorelowany z nim obowiązek dłużnika pauliańskiego zaspokojenia oznaczonej w sentencji wierzytelności z określonych w sentencji przedmiotów majątkowych. W uzasadnieniu uchwały zastrzeżono, że dla ujednolicenia praktyki zalecane jest posługiwanie się w sentencji wyroku sformułowaniami wskazującymi

ma, zachodzi potrzeba zwrócenia się o akta do innego sądu, co przedłuży postępowanie. Nie można wykluczyć również, że sądy uznają, iż wykazanie takiego powiązania spoczywa na wierzycielu, i będą oddalać wnioski.

¹³ Wyrok SN z dnia 3 czerwca 1982 r., III CRN 105/82, OSNC 1983/1/14.

na powinność osoby trzeciej. Użycie zaproponowanych przez Sąd Najwyższy formuł językowych nie jest jednak najistotniejsze. Sąd Najwyższy upatruje warunku dla uznania wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie za tytuł egzekucyjny nie tyle w użyciu tego typu zwrotów, co w oznaczeniu granic odpowiedzialności dłużnika pauliańskiego – wskazaniu, w odniesieniu do jakiej wierzytelności i jakich przedmiotów powód może dochodzić zaspokojenia z majątku dłużnika pauliańskiego.

Wynikające z uchwały Sądu Najwyższego korzyści dla wierzyciela pauliańskiego nie będą tak znaczące, jak to przepowiadały pierwsze entuzjastyczne reakcje w prasie prawniczej dotyczące przedmiotowego zagadnienia. Przyjęcie, że wyrok uwzględniający powództwo ze skargi pauliańskiej jest tytułem wykonawczym, będzie angażowało wierzyciela pauliańskiego w dodatkowe postępowanie¹⁴. Sąd Najwyższy nie przeprowadził żadnej analizy stanów faktycznych, w których dochodzi do wszczęcia postępowania egzekucyjnego przez wierzycieli osobistych dłużnika pauliańskiego oraz wszczęcia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela pauliańskiego przeciwko własnemu dłużnikowi, jednak z majątku dłużnika pauliańskiego. Dotychczas oba postępowania egzekucyjne toczyły się przeciwko innym dłużnikom, ale z tego samego przedmiotu. Wierzyciel pauliański kierował wniosek przeciwko własnemu dłużnikowi, załączając tytuł wykonawczy w postaci wyroku w sprawie o zapłatę oraz wyrok uwzględniający powództwo pauliańskie ze stwierdzeniem prawomocności, natomiast wierzyciele osobiści przedkładali komornikowi tytuły wykonawcze w sprawie o zapłatę przeciwko własnemu dłużnikowi, jednocześnie występującemu jako uczestnik postępowania w postępowaniu egzekucyjnym z wniosku wierzyciela pauliańskiego. W praktyce łączono oba postępowania egzekucyjne. Nie spotkano się raczej z sytuacją, w której na skutek wcześniejszego wszczęcia postępowania egzekucyjnego przez wierzycieli osobistych osoby trzeciej odmawiano wszczęcia postępowania egzekucyjnego

¹⁴ Niestety, czas oczekiwania na wydanie tytułu wykonawczego przez wiele sądów mocno odbiega od terminu określonego w art. 781¹ k.p.c.

wierzycielowi pauliańskiemu. Negatywne skutki obowiązującego przed wydaniem przedmiotowej uchwały stanowiska ujawniały się w stanach faktycznych, w których wierzyciel pauliański starał się przystąpić do postępowania egzekucyjnego z nieruchomości należącej wcześniej do dłużnika pauliańskiego, kiedy nie było już takiej możliwości (po prawomocnym przysądzeniu własności)¹⁵. Działo się tak albo z powodu czasu trwania procesu pauliańskiego, albo przy wykorzystaniu nieświadomości wierzyciela, że toczy się postępowanie egzekucyjne z nieruchomości wszczęte przez wierzycieli osobistych osoby trzeciej.

Zdaniem autora niniejszej glosy przedmiotowa uchwała niewiele zmieni w tym zakresie. Korzyść, jaką uzyska wierzyciel pauliański na podstawie głosowanej uchwały, to jednoznaczne potwierdzenie możliwości uczestniczenia w podziale sumy uzyskanej z egzekucji na mocy art. 1036 § 1 pkt 1 k.p.c. oraz nadanie statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego w razie zabezpieczenia powództwa pauliańskiego zakazem zbywania i obciążania nieruchomości ujawnionym w treści księgi wieczystej. Niestety, istnieją słuszne obawy, że będzie to służyło głównie opóźnianiu i przewlekaniu postępowań egzekucyjnych z nieruchomości przez wierzycieli pauliańskich. Należy zwrócić uwagę, iż są oni na straconej pozycji względem wierzycieli osoby trzeciej do chwili uzyskania tytułu wykonawczego w sprawie o zapłatę oraz prawomocnego orzeczenia uwzględniającego powództwo pauliańskie. Sprawy z powództwa pauliańskiego nie należą do najprostszych, co wpływa również na czas ich trwania. Jeśli wierzycielom osobistym uda się doprowadzić postępowania egzekucyjne do etapu, w którym dojdzie do prawomocnego przysądzenia własności przed uzyskaniem przez wierzyciela pauliańskiego prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie (obecnie stanowiącego tytuł wykonawczy) oraz tytułu wykonawczego

¹⁵ Należy porównać stan faktyczny sprawy, na kanwie której wydano postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013/6/80, czy też stan faktyczny sprawy zakończonej wyrokiem SA w Szczecinie z dnia 30 maja 2019 r., I ACa 798/18, Lex nr 2704180.

w sprawie o zapłatę, wierzyciel pauliański nie uzyska świadczenia¹⁶. Osoby decydujące się na podjęcie czynności fraudacyjnych z łatwością mogą wygenerować tytuł wykonawczy obejmujący pozorne zobowiązanie pieniężne względem osoby trzeciej, co ułatwia spieniężenie składników majątkowych w ramach postępowania egzekucyjnego. Dlatego dla lepszego zabezpieczenia interesów wierzycieli pauliańskich oprócz zmiany charakteru wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie wymagana jest również weryfikacja poglądów dotyczących możliwości zabezpieczenia powództwa pauliańskiego przez ustanowienie hipoteki przymusowej. Wydaje się, że w obecnym modelu zmiana ugruntowanej linii orzeczniczej odmawiającej możliwości takiego zabezpieczenia powództwa¹⁷ jest jak najbardziej możliwa. Wprawdzie nie wyeliminuje to wszystkich prób ubezskutecznienia zaspokojenia wierzyciela pauliańskiego, ale może znacząco przyczynić się do ograniczenia negatywnych zjawisk pojawiających się w obrocie gospodarczym.

Ochronę interesów wierzycieli pauliańskich w trakcie postępowania z powództwa pauliańskiego mógłby stanowić art. 1036 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 1040 §1 k.p.c. Zgodnie z art. 1036 § 1 pkt 2 k.p.c. w podziale oprócz wierzyciela egzekwującego uczestniczą wierzyciele, którzy uzyskali zabezpieczenie powództwa, jeżeli zgłosili się najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości. W literaturze często ogranicza się zastosowanie uregulowania z art. 1036 § 1 pkt 2 k.p.c. do tytułów zabezpieczenia w postaci

¹⁶ Udzielone wierzycielowi pauliańskiemu zabezpieczenie przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości nie jest skuteczne przeciwko czynnościom egzekucyjnym podjętym w postępowaniach egzekucyjnych prowadzonych z inicjatywy wierzycieli osoby trzeciej – zob. postanowienie SN z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 2/19, Lex nr 2665336 oraz art. 756⁴ k.p.c.

¹⁷ Zob. M. Bik, *Zabezpieczenie roszczenia ze skargi pauliańskiej w przypadku wyzbycia się przez dłużnika nieruchomości*, PPC 2014, nr 3, s. 377–396, T. Szanciło, *Zabezpieczenie roszczenia ze skargi pauliańskiej*, PS 2019, nr 4, s. 7–22; postanowienie SA w Gdańsku z dnia 21 listopada 1996 r., I ACz 867/96, Wokanda 1997/7, str. 49; postanowienie SA w Białymstoku z dnia 23 marca 2011 r., I ACz 191/2011; Orzecznictwo Sądów Apellacji Białostockiej 2011/1, str. 29; postanowienie SA w Warszawie z dnia 30 września 2010 r., VI ACz 1471/2010, Lex nr 1642985; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 10 maja 2012 r., I ACz 705/12, Lex nr 1171391.

hipoteki przymusowej (ujawnionej po sporządzeniu opisu i oszacowania nieruchomości) lub zastawu okrętowego¹⁸. Ograniczenie takie nie wynika jednak z brzmienia zacytowanego przepisu¹⁹. Przeszkodą przy uwzględnieniu w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji prowadzonej przez wierzycieli osobistych dłużnika pauliańskiego wierzytelności zabezpieczonej w procesie ze skargi pauliańskiej zakazem zbywania i obciążania, będzie jednak dotychczasowa praktyka formułowania postanowień o udzieleniu zabezpieczenia przez sądy. W postanowieniu o zabezpieczeniu powództwa przez zakaz zbywania i obciążania nieruchomości sądy nie opisują wierzytelności, w szczególności nie wskazują jej wysokości²⁰. Takie postanowienie o zabezpieczeniu nie będzie mogło zostać uwzględnione przez komornika sądowego na podstawie art. 1036 § 1 pkt 2 k.p.c. przy sporządzeniu planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości, ponieważ organ egzekucyjny nie będzie wiedział jaką kwotę należy zabezpieczyć do czasu zakończenia procesu ze skargi pauliańskiej, w którym udzielono zabezpieczenia (art. 1040 § 1 k.p.c.). Nie ma możliwości oznaczenia wysokości tej wierzytelności na podstawie innych dokumentów aniżeli postanowienie sądu o zabezpieczeniu powództwa. Postulować należy więc zmianę praktyki sądów dotyczącą elementów wskazywanych w sentencji postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia przez ujawnienie również wysokości zabezpieczanej wierzytelności.

Przyjęty model będzie stwarzał problemy na tle stosowania art. 804¹ k.p.c. Zgodnie z tym przepisem w razie przejścia egzekwowanego uprawnienia na

¹⁸ Zob. Z. Merchel [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, wyd. III, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2005, art. 1036; A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, wyd. IV, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, art. 1036.

¹⁹ Tak: I. Kunicki, *Przyłączenie się wierzycieli do podziału sumy uzyskanej z egzekucji*, Problemy Egzekucji Sądowej 1998, nr 33, s. 34 i n.; szerzej zastosowanie art. 1036 § 1 pkt 2 k.p.c. ujmuje również G. Julke [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, wyd. IV, pod red. Z. Szczurka, Sopot, 2013, s. 1032.

²⁰ W postanowieniu o udzieleniu zabezpieczeniu przez zakaz zbywania i obciążania nieruchomości oznaczona zostaje nieruchomość, której zakaz dotyczy oraz sprawa, w której udzielono zabezpieczenia przez oznaczenie sądu prowadzącego sprawę i jej sygnatury, niekiedy również termin, do którego udzielono zabezpieczenia.

inną osobę po wszczęciu postępowania egzekucyjnego osoba ta może wstąpić do postępowania na miejsce wierzyciela za jego zgodą, o ile przejście będzie wykazane dokumentem urzędowym lub dokumentem prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Należy zwrócić uwagę, że aby wstąpić w miejsce dotychczasowego wierzyciela pauliańskiego, nabywca winien wykazać się nie przelewem uprawnienia wynikającego z wyroku pauliańskiego, lecz przelewem wierzytelności chronionej wyrokiem uwzględniającym powództwo pauliańskie²¹.

3. Wpływ uchwały Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 60/19 na trwające i zakończone postępowania egzekucyjne

Sąd Najwyższy lakonicznie odniósł się do wpływu proponowanych w przedmiotowej uchwale zmian na toczące się postępowania, a trzeba podkreślić, że opisana wyżej rewizja poglądów z pewnością zostanie wykorzystana przez pełnomocników dłużników i spowoduje zawirowania w postępowaniach egzekucyjnych. Sąd Najwyższy poczynił rozważania znacząco odbiegające od potrzeby rozstrzygnięcia pytania prawnego zadanego przez Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim²², można więc było oczekiwać, iż kwestii wpływu przedstawionych zmian na trwające postępowania poświęci nieco więcej miejsca niż tylko krótki akapit. W motywach uchwały Sąd Najwyższy zaznaczył, że zajęte stanowisko oddziałuje na postępowania sądowe będące w toku. Nie wyjaśnił jednak jaki wpływ ma podjęcie uchwały na trwające postępowania egzekucyjne. Obawy Sądu Najwyższego, że problemem będzie oznaczenie podstawy i granic egzekucji na kanwie już wydanych orzeczeń,

²¹ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2009 r., V CSK 184/09, Lex nr 553748.

²² Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim do rozpatrzenia przez Sąd Najwyższy (zarejestrowane początkowo pod sygn. akt: III CZP 2/19, a następnie, po przekazaniu do rozpoznania w składzie 7 sędziów Sądu Najwyższego pod sygn. akt: III CZP 60/19) dotyczyło wyłącznie przysługiwania osobie, na rzecz której ustanowiono zakaz zbywania i obciążania nieruchomości ujawniony w dziale III księgi wieczystej, statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego i możliwości wniesienia przez nią zażalenia na postanowienie o udzieleniu przybiccia.

są przesadzone. Konieczność oznaczenia wierzytelności i jej wysokości, opisu składnika majątkowego, który może stać się przedmiotem egzekucji wskutek uwzględniania skargi pauliańskiej, wynikał z szeregu wcześniejszych orzeczeń i generalnie był przestrzegany przez sądy powszechne. A zatem problemy prawdopodobnie powstaną nie tyle na etapie wszczęcia postępowania egzekucyjnego, ponieważ te można jeszcze łatwo zneutralizować w sposób wskazany przez Sąd Najwyższy (w postępowaniu klauzulowym lub w postępowaniu o wykładnię wyroku), ale w przypadku gdy postępowanie egzekucyjne będzie zaawansowane. Biorąc pod uwagę, że najczęściej przedmiotem czynności fraudacyjnej są nieruchomości, dalsze rozważania zawarte w niniejszej glosie poświęcono jedynie egzekucji z tych składników majątkowych. Omówienie wpływu treści przedmiotowej uchwały na wszystkie sposoby egzekucji, na różnych jej etapach, w różnych stanach faktycznych, przerastałoby ramy niniejszej glosy.

W przypadku wpływu wniosku egzekucyjnego, który został sformułowany na dotychczasowych zasadach²³, komornik sądowy winien odmówić zajęcia nieruchomości wskazanej w wyroku uwzględniającym powództwo pauliańskie, bowiem przedmiot należy do osoby trzeciej, przeciwko której wierzyciel pauliański nie dysponuje tytułem wykonawczym. Nie znając treści uzasadnienia głosowanej uchwały, wierzyciel pauliański zwróci się we wniosku o wszczęcie egzekucji o prowadzenie postępowania egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi (osobie, przeciwko której zapadł wyrok o zapłatę), ale ograniczy sposoby egzekucji (art. 799 § 1 k.p.c.) jedynie do nieruchomości opisanej w wyroku uwzględniającym powództwo pauliańskie. Wobec odmowy zajęcia i braku możliwości prowadzenia egzekucji z innych składników majątku, z uwagi na treść wniosku egzekucyjnego, postępowanie egzekucyjne może zostać umorzone jako bezprzedmiotowe.

²³ Dotychczas we wniosku o wszczęcie egzekucji jako dłużnika egzekwowanego wierzyciel pauliański wskazywał dłużnika, co do którego uwzględniono powództwo o zapłatę i zwracał się o prowadzenie egzekucji ze składnika majątkowego opisanego w wyroku uwzględniającym powództwo pauliańskie (przedkładanego wraz z tytułem wykonawczym). Zwykle poza zainteresowaniem wierzyciela pauliańskiego były inne składniki majątkowe należące do dłużnika.

Jeśli w toku postępowania egzekucyjnego wierzyciel pauliański uzyska klauzulę wykonalności na wyrok uwzględniający powództwo pauliańskie i stosownie zmodyfikuje wniosek egzekucyjny, należy przyjąć, że zmieni się status dłużnika pauliańskiego z uczestnika postępowania egzekucyjnego na dłużnika. Wcześniej podjęte czynności w ramach egzekucji z nieruchomości zachowają moc, o ile dłużnik pauliański występował w postępowaniu egzekucyjnym w charakterze uczestnika. Osoba występująca w charakterze dłużnika zostanie pominięta przy dalszych czynnościach egzekucyjnych.

Sytuację, w której doszło do zajęcia nieruchomości dłużnika pauliańskiego jedynie na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyroku o zapłatę oraz wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie zaopatrzonego w stwierdzenie prawomocności, należy kwalifikować jako zajęcie przedmiotu należącego do osoby trzeciej, co z reguły będzie naruszać jej prawa (art. 841 k.p.c.). Uzyskanie orzeczenia zwalniającego nieruchomość spod zajęcia i następnie złożenie wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego będzie wymagało inicjatywy podjętej przez osobę trzecią (dłużnika pauliańskiego). Trudno też przewidzieć, jak rozwinie się orzecznictwo dotyczące zachowania terminu z art. 841 § 3 k.p.c. W przypadku egzekucji z nieruchomości umorzenie postępowania egzekucyjnego z nieruchomości będzie możliwe jedynie do wydania prawomocnego postanowienia o przybiciu (art. 953 § 1 pkt 6 k.p.c. oraz art. 826 zd. 2 k.p.c.).

Umorzenie postępowania na mocy art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c. należy brać pod uwagę w sytuacji, w której egzekucję wszczęto przeciwko dłużnikowi pauliańskiemu na podstawie tytułu wykonawczego wydanego w sprawie o zapłatę – tj. został on wskazany we wniosku egzekucyjnym oraz zawiadomieniu o wszczęciu egzekucji jako dłużnik egzekwowany (wbrew panującemu do tej pory modelowi przyjmującemu, że w charakterze dłużnika winna występować osoba, przeciwko której wystawiono tytuł wykonawczy w sprawie o zapłatę)²⁴.

²⁴ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 27 listopada 2020 r., III CZP 83/19, OSNC 2021/4/26.

Powyższe kwestie stwarzają istotne ryzyko dla wierzycieli – ryzyko, które nie wynika z ich działań, lecz z gruntownej zmiany ścieżki dochodzenia przysługujących im wierzytelności. Z tego względu autor niniejszej glosy uważa, że komornicy sądowi powinni wezwać wierzycieli do przedłożenia wyroków uwzględniających powództwo pauliańskie zaopatrzone w klauzulę wykonalności i dokonania stosownych zmian wniosków egzekucyjnych, informując o treści uchwały Sądu Najwyższego. W skali pojedynczej kancelarii wniosków tego typu nie będzie dużo i nie powinno to być szczególnie pracochłonne.

Glosowana uchwała Sądu Najwyższego w żaden sposób nie przekłada się na skuteczność czynności podjętych w zakończonych już postępowaniach egzekucyjnych przeciwko dłużnikom pauliańskim. Nie jest również możliwe skuteczne dochodzenie przez dłużników pauliańskich odszkodowań z uwagi na prowadzenie postępowań egzekucyjnych na podstawie dotychczasowych reguł²⁵.

4. Podsumowanie

Do przebudowy modelu prowadzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela pauliańskiego doszło na skutek pytania prawnego, które nie wymagało tak znaczącej ingerencji w wypracowany dotychczas w orzecznictwie schemat. Słusznie jednak Sąd Najwyższy odstąpił od wcześniejszych poglądów, skoro były one błędne, a do tego negatywnie wpływały na praktykę. W okresie przejściowym, do czasu przyswojenia nowego modelu, pojawią się perturbacje. Tym niemniej stanowczo należy odrzucić zakwestionowaną praktykę i wymagać od wierzycieli pauliańskich prowadzenia egzekucji według aktualnych zapatrywań Sądu Najwyższego – tj. na podstawie wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie zaopatrzonego w klauzulę wykonalności. Zdaniem autora niniejszej glosy kuszące było spojrzenie na wyrok uwzględniający

²⁵ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 24 czerwca 2020 r., IV CSK 598/18, Lex nr 3051760.

powództwo pauliańskie jako na wyrok jednocześnie zasądający świadczenie pieniężne, zwłaszcza że w ramach postępowania z powództwa pauliańskiego dochodzi do badania istnienia wierzytelności i jej wysokości. Nawet jeśli Sąd Najwyższy nie znalazł dostatecznych podstaw do tak daleko idącego przeformułowania stanowiska, to być może uchwała Sądu Najwyższego będzie przyczynkiem do zmian ustawodawczych. Jak na razie skarga pauliańska jest ignorowana przez ustawodawcę w przepisach procesowych, co stwarza wiele problemów.

Przed Sądem Najwyższym stoi rozwikłanie jeszcze jednego zagadnienia związanego z instytucją skargi pauliańskiej. Sąd Okręgowy w Katowicach zadał pytanie prawne dotyczące konkurencji przy zaspokojeniu zabezpieczonej hipotecznie wierzytelności przysługującej wierzycielowi osoby trzeciej oraz wierzytelności wierzyciela pauliańskiego korzystającej z pierwszeństwa na mocy art. 532 k.c.²⁶ Odpowiedź na to pytanie wydaje się jeszcze trudniejsza niż korekta przeprowadzona wskutek przedmiotowej uchwały, zwłaszcza że brak jest jakiegokolwiek skorelowania rozwiązań materialnoprawnych dotyczących skargi pauliańskiej z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego²⁷.

Mateusz Pietrzyk, sędzia Sądu Rejonowego w Chrzanowie

Literatura przedmiotu

Adamczuk A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217, wyd. IV*, red. M. Manowska, Warszawa 2021, art. 1036.

Bik M., *Zabezpieczenie roszczenia ze skargi paulińskiej w przypadku wyzbycia się przez dłużnika nieruchomości*, PPC 2014, nr 3.

Grzegorzczak P., *Zaspokojenie wierzyciela pauliańskiego z przedmiotu czynności fraudacyjnej*, PS 2019, nr 3.

Jankowski J., *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1992.

²⁶ Sprawę zarejestrowano w Sądzie Najwyższym początkowo pod sygn. akt: III CZP 23/21 (obecna sygnatura: III CZP 32/22).

²⁷ Zob. P. Grzegorzczak, *Zaspokojenie wierzyciela pauliańskiego z przedmiotu czynności fraudacyjnej*, PS 2019, nr 3, s. 7–35.

Julke G. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, wyd. IV*, red. Z. Szczurek, Sopot 2013.

Kunicki I., *Przyłączenie się wierzycieli do podziału sumy uzyskanej z egzekucji*, Problemy Egzekucji Sądowej 1998, nr 33.

Merchel Z. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, wyd. III*, red. Z. Szczurek, Sopot 2005, art. 1036.

Szanciło T., *Zabezpieczenie roszczenia ze skargi pauliańskiej*, PS 2019, nr 4.

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 13 lutego 1970 r., III CRN 546/99, OSN 1970/10/192.

Wyrok SN z dnia 3 czerwca 1982 r., III CRN 105/82, OSNC 1983/1/14.

Uchwała SN z dnia 11 października 1995 r., III CZP 139/95, OSNC 1996/1/17.

Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 21 listopada 1996 r., I ACz 867/96, Wokanda 1997/7.

Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 1997 r., I CZ 176/97, Lex nr 1226930.

Wyrok SN z dnia 2 lutego 2000 r., II CKN 236/99, Lex nr 1674435.

Wyrok SN z dnia 5 czerwca 2002 r., II CKN 1336/00, Lex nr 55083.

Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2009 r., V CSK 184/09, Lex nr 553748.

Postanowienie SA w Warszawie z dnia 30 września 2010 r., VI ACz 1471/2010, Lex nr 1642985.

Wyrok SN z dnia 13 października 2010 r., I CSK 594/09, Lex nr 787433.

Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 23 marca 2011 r., I ACz 191/2011, Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej 2011/1.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 10 maja 2012 r., I ACz 705/12, Lex nr 1171391.

Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013/6/80.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 maja 2013 r., I ACa 113/13, Lex nr 1378844.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 25 września 2013 r., I ACa 788/13, Lex nr 1392158.

Wyrok SN z dnia 20 lutego 2015 r., V CSK 305/14, Lex nr 1677141.

Wyrok SO w Łodzi z dnia 15 maja 2017 r., III Ca 23/17, Lex nr 2420075.

Wyrok SN z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17, Lex nr 2389558.

Wyrok SN z dnia 29 listopada 2017 r., II CSK 86/17, Lex nr 2417587.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 1 października 2018 r., I AGa 11/18, Lex nr 2668670.

Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2019 r., II CSK 105/18, Lex nr 2648681.

Postanowienie SN z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 2/19, Lex nr 2665336.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 30 maja 2019 r., I ACa 798/18, Lex nr 2704180.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 lutego 2020 r., V ACa 232/19, Lex nr 3263150.

Wyrok SN z dnia 24 czerwca 2020 r., IV CSK 598/18, Lex nr 3051760.

Uchwała SN z dnia 27 listopada 2020 r., III CZP 83/19, OSNC 2021/4/26.

Wyrok SN z dnia 16 września 2021 r., V CSKP 108/21, Lex nr 3253701.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości

Marcin Uliasz

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA SP. Z O.O.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

tel.: +48 664 962 310

e-mail: ppe@currenda.pl

www.sklep.currenda.pl, www.czytelnia.currenda.pl